

Hans Christian Jepsens
erindringer fra
Benniksgaard i Rinkenæs

Forord

Disse erindringer er som så mange andre håndskrevne dokumenter og breve fra slægten skrevet ind på maskine og forsynet med enkelte noter af min mormor, Ingeborg Biering (I.B.), der var datter af Adolph Bendix Jepsen, Hans Christians Jepsens lillebror. Dette skete vel engang i midten af 1900-tallet.

Senere, i 2017, har min bror, Torvald, digitaliseret mormors renskrevne udgave, og det er den, der her foreligger i min opsætning.

Jeg har tilladt mig at foretage et par rettelser af trykfejl, og jeg har indlagt et par fotos af de omtalte personer og steder.

Ved at gøre disse erindringer tilgængelige på min hjemmeside offentliggør jeg dem - for så vidt i klar modstrid med H.C. Jepsens udtalte ønske om ikke at offentliggøre dem. Jeg synes dog, disse erindringer er så betydningsfulde for forståelsen af den tid og det sted, de beskriver, at det ville være synd ikke at viderebringe dem til en større kreds end H.C. Jepsens børn. Der er trods alt gået 115 år, siden de blev skrevet, og meget har ændret sig siden dengang. Bl.a. er Nordslesvig, hvor Benniksgaard ligger igen blevet dansk i 1920 efter 56 års tysk herredømme. Dertil kommer, at han selv skriver i sin lille indledning: '... muligvis kan det engang glæde andre mennesker at læse det'. Det er jeg overbevist om, at det kan, og derfor har jeg heller ikke de store skrupler ved at offentliggøre dem.

København november 2024

Erik Fonsbøl

Hans Christian Jepsens Erindringer

Det er på opfordring af mine sønner, særligt af Ove, at jeg har bestemt mig for at nedskrive efterfølgende smaa Optegnelser. Da jeg har oplevet begge vore Slesvigske Krige ved Midten af forrige Aarhundrede, kan jeg huske mange Begivenheder fra den Tid; jeg vil derfor forsøge paa at fortælle, hvad jeg selv har oplevet og hvad der er meddelt mig af mine Forældre og af andre paalidelige og troværdige Folk, muligvis kan det engang glæde andre Mennesker at læse det.

Hans Christian Jepsen

Juni 1909

Jeg vil først meddele, hvad jeg ved om vor Slægt, idet vi baade på Faders og Moders Side nedstammer fra gammel Nordslesvigsk Bondeæt, hvis frie Ejendomsgaarde i mange Slægter ere gaaede i Arv fra Fader til Søn.

Faders Slægt.

Det fremgaar af en gammel Bog, jeg har liggende og forøvrigt af gamle Skøder og Dokumenter der fra ældgammel Tid have været opbevarede i vort Hjem, at min Tip-TipOldefar hed Hans Jepsen, var Gaardejer og boede i Hokkerup i den vestligste Gaard i Byen – Byen Hokkerup ligger en lille Mil vest for Rinkenis - Han har levet i Tiden omkring 1650 og længere tilbage kan intet angaaende Slægten paavises med Sikkerhed. Thi vel vide vi af den ovennævnte gamle Bog, at hans yngste Søn, Hans (Hansen) Jepsen var født i Hokkerup fire Uger før Mikkelsdag (først i Septbr) 1674, og at han kom til Rinkenis den 1. Maj 1694 for ifølge Arveforlig af 3. Maj thinglæst paa Lundtoft Herreds Ting den 6. Novbr. 1694 at overtage den Gaard, han og hans efterkommere siden have ejet og som da tilhørte en Nis Jepsen, men om noget Slægtskab imellem dem oplyses intet hvorimod det fremgaar af det gamle Originaldokument, at han skulde udbetale Nis Jepsens to Svigersønner Nis Petersen i Lysholm og Johan

Sønnichsen i Skovby hver 1100 "Marklücksch" og ægte Nis Petersens ældste Datter, Ingeborg, saasart hun blev voksen. Hun har været en Datter af Nis Jepsens ældste Datter, thi foruden en beskreven stor Aftægt til Nis Jepsen, skulde H.(H.)J. ogsaa forpligte sig til at forsørge sin Hustrus Moder, om hun kom til at trænge, hvad der efter min Mening, tyder paa, at hun som ældste Datter har haft særlige Forrettigheder. Betegnelsen "Erb-céffion", der er brugt i det gamle Dokument, kan jo altsaa nok være anvendt i betragtning af dette Forhold.

Hans (Hansen) Jepsen var Sandemand og "Gevolmächtiger". Han var to gange gift. Første gang ved St. Hansdagstid 1704 med ovennævnte Ingeborg Petersen fra Lysholm. Anden Gang d 8de Februar 1711 med Anna Maria Lassen fra Hønsnap - en Vest for Rinkenis ved Hovedvejen beliggende Landsby - hun var en datter af Gaardejer Nis Lassen og Ingeborg "Nisses" (Nissen). De havde 9 Børn, 4 Sønner og 5 Døtre, af hvilke dog kun én Søn og to Døtre overlevede dem. H(H)J. afstod Gaarden til sin Søn d 19 Marts 1751 og døde den 2. Maj samme Aar. Han havde altsaa været Gaardejer i Rinkenis i den anselige tid af 57 Aar. Hans Hustru var død "8 Dage før Kristi Himmelfartsdag" 1748.

Deres Søn, min Oldefader.

Hans Jepsen der var født d 5 Januar 1727 overtog, som ovenanført Gaarden efter Faderen. Han var i sine unge Dage rejst til København og kom 1743 - som han selv skriver - "i Condition hos den nuværende Conferensraad Carstens, dengang Sekretær i det tyske Cancelli og Rentekammer, den 22 November er jeg ankommen dertil og forblev der indtil den 3 April 1748 paa hvilken Dag jeg har tiltraadt min Rejse til Hjemmet over Land for at tiltræde min Fædrenegaard efter at min ældre Broder Jep var afgaaet ved Døden. Derpaa har jeg den 25de October 1754 begivet mig i den hellige Ægtestand med den ærbare og dydsirede Jomfru *Metta Jessens af Hønsnap*. Min Hustrus Fader var den ær- og agtbare Mand Nis Jessen og Moderen Ingeborg Jesses. Hendes Bedstefader paa Mødrenes Side hed Nis Lassen og Bedstemoderen Ingeborg Lasses' ligeledes boende i Hønsnap.

Metta Jessen

Bedstefaderen paa Fædrene Side hed Jes Nissen, Bedstemoderen paa samme Side Anne Marie Bennick's af Rinckenis. Min Hustru er født 1724 paa Allehelgenes Dag (1 Novbr.), hun er død den 3 Marts 1805." Herefter følger en Fortegnelse over Børn, fødte og døde, af hvilken det fremgaar, at der har været 3 Sønner og 1 Datter, men at kun 2 Sønner have overlevet Forældrene. Saavidt hans egenhændige Optegnelser. Hans Jepsen døde den 21 April 1807. - Han var "Hardenesgevollmächtiger" der Lundtofte Harde, men hvad dette betød baade for hans og for hans Faders vedkommende har jeg ikke kunnet faa oplyst. Min Fader vidste det heller ikke. Det fremgaar af det foran anførte, at min Oldemor nedstammede fra Familien Bennick fra Rinckenis, hvis oprindelse mindst kan føres tilbage til 1488, da Peter Bennick i Rinckenis blev adlet af Kong Hans paa Grund af Fortjenester i Svenskekrigen, og hans Efterkommere boede der i lange Tider, indtil 1749 da en Peter Bennick, vistnok som sidste Mand af sin Slægt. Mine Oldeforældre overtage da, som Medarvinger efter ham ved at udkøbe de andre Arvinger med en Sum af 10.720 Mark Courant - eller 11435 Kroner - min Fædrengaard, som de lagde sammen med deres egen da Jordene overalt grænsede sammen og hvor de saa ogsaa tage Bopæl. Den gamle Gaard laa ved Landevejen, der fører gennem Byen, lidt øst for den nuværende Gaard. Stuehuset til den gamle Gaard stod endnu i mine Drengear og en lille rest deraf staar vist endnu.¹ Derved at begge Gaarde bleve lagte sammen, blev det en ret anselig Ejendom med et samlet Tilliggende af i alt cirka 272 Tønder Land - omtrent 195 Tønder Land Ager og Eng og 77 Tønder Land Skov. Af Agermarken vare 22-24 Tønder Land saakaldt "Friland", af hvilket der ikke, helt ned til vore Dage, blev svaret nogen som helst Skat eller Afgift. Det sagdes at være den sidste Rest af de Adelige Friheder og Rettigheder, som Bennick'erne havde haft. Efter ældgammel slesvigsk Skyldsætning regnedes Gaarden for 2 Boel eller 1½ Plov og var Bonitet til "9 Otting 13 Skilling", idet 6 Otting udgør 1 Plov og 16 Skilling 1 Otting. Den halvdel af Gaarden, der havde tilhørt Bennick'erne, havde tidligere været dobbelt saa stor, men var i 1593 bleven delt mellem to Brødre, Hans og Peter Bennick. Min Fødegård var stammen, medens den lige vesten for os liggende anden Halvdel i min Tid og i mange Aar tilbage ejedes af en Familie Korff. Ogsaa til den hørte der en 22-24 Tønder Land Friland. Endnu længere tilbage i Tiden sagdes Gaarden at have ligget paa en Bakke nærmere ved Fjorden "am saltzem Wasser" - men var efter en Ildsvaade flyttet til sin nuværende Plads.

¹ Er nu helt nedrevet (A.J?)

Hans Jepsen og Metta Jessens Søn. Min Bedstefader.

Hans Jepsen var født den 8 August 1761 og overtog Fædrenejgården den 3 August 1790, da hans Forældre gik paa Aftægt, og foruden en stor Aftægt til dem, skulle han udbetale sin eneste Broder stud.theol. Nis Jepsen - senere Præst i Karlum en Landsby vest for Flensborg - 3700 "Reichsthaler sleswigholsteinische gangbare Münze" er lig 11840 Kroner. Den 27de Novb 1772 samme Aar holdt han Bryllup med *Ingeborg Thaysen*, en datter af Lehns- og Digefoged Peter Thaysen paa Mettenwarf ved Tønder. Hun var født den 30 Januar 1772. Han havde da allerede i flere Aar været Thingskriver i Lundtoft Herred idet hans Bestal-

Hans Jepsen

ling som saadan er dateret 17 April 1782. Mine Oldeforældre vare efter den Tids Forhold og efter deres Stand meget velstaaende Folk, men i mine Bedsteforældres Tid i Begyndelsen af forrige Aarhundrede tabtes alle de sammensparede Penge. Det var

Ingeborg Thaysen

daarlige Tider dengang, og efter Tabet af Norge, Statsbankarotten og den engelske Krig, fik den økonomiske Velstand, der dengang var tilstede, et Knæk, som den først længe efter forvandt. - Ogsaa mine Bedsteforældre fik det at føle, uagtet de dog maatte anses for velstillede, da min Bedstemoders Medgift oversteg, hvad min Bedstefader skulde udrede til sin Broder og de saaledes havde deres gode Gaard fri for Gæld. Det lyder ogsaa mærkeligt for, naar jeg gentager hvad min Fader har fortalt mig, naar jeg som dreng kørte ham paa hans Embedsforretninger omkring i Herredet. Han har da ofte vist mig Gaarde, i hvilke han sagde, at hans forældre havde haft Penge staaende, men Gaardene blev solgt ved Tvangsauktion for resterende Skatter og Afgifter - og Pengene gik tabt. Dertil kom at mine Bedsteforældre havde mange Børn, 5 Døtre og 3 Sønner - af hvilke flere vare svage og sengeliggende i mange Aar. Penge vare næsten ikke til at opdrive, en Tønne Rug kostede 8-12 Skilling

(50 á 75 Øre) og en Tønde Havre 5 Skilling, og det blev stillet en Mand frit at vælge om han i Dagleje vilde have en Skilling eller en Skæppe Rug. For at skaffe Penge huggede Bedstefader saa hensynsløst i sin gode Skov saa der næsten intet blev tilbage. Fader har fortalt at han som Dreng sad paa Slæden hos deres gamle Karl naar de kørte Brænde bort, og den Gamle pegede paa de smaa Risbøge, der jo altid staar med deres brune Løv om Vinteren, og sagde “dem der med den røde Frakke paa, det er dine “go” Dreng, andre bliver der ikke tilbage”. 1827 gik mine Bedsteforældre paa Aftægt tillige

Benniksgaard. Hovedbygningen fra 1782. I dag hotel og golfresort.

med 4 ugifte Søstre, og Fader maatte da overtage den stærkt forgældede Gaard. Bedstemoder døde d. 4. April 1830 og Bedstefader d 17 Februar 1837. Det har været mig paafaldende at min Bedstefader, min Oldefader og tildels vel ogsaa min Tip-Oldefader have kunnet udfylde ret ansvarsfulde Stillinger, hvad der berettiger til den Antagelse, at de maa have nydt en mere end almindelig god Skoleundervisning. Sandsynligvis har Oldefader holdt Huslærer til sine Sønner - at Bedstefader har gjort det, ved jeg. Min Fader har fortalt at Oldemor gerne vilde have et nyt Stuehus opført og at det flere gange blev besluttet at begynde derpaa, men hver gang blev det atter opsat. Men saa engang var Oldefader og Bedstefader kørte til Tønder i Forretninger - hvilken Rejse i de Tider tog en 4-5 dage skønt Afstanden kun var en 6-7 Mil. Da de langt ud paa Aftenen kom Hjem, sprang Bedstefader af Vognen for at kalde paa “Moer” og Karlene, men raabte forundret, da han kom hen til Vinduerne: “Far, Far, der er ingen Vinduer og jeg kan se igennem hele Huset”. “Ja, ja”, sagde den Gamle “saa har Moer været paa Spil, og saa ved jeg Besked”. Oldemor havde simpelt hen begyndt paa Nedrivningen af det gamle Hus, medens de andre vare borte. Saa maatte der jo tages fat,

og det gode store og solidt grundmurede Hus, der staar den Dag i Dag blev bygget og vakte dengang - 1782 - almindelig Beundring.

Følgende to smaa tildragelser skal jeg anføre som talende Vidnesbyrd om de Tiders troskyldige uoplyste Folk. Bedstefader havde engang efter god gammel Skik Juleaften samlet hele Husstanden om sig og oplæst Juleevangeliet m.m. Da han var færdig kom hans gamle Røgter ganske stille hen til ham, trak ham lidt i Ærmet og spurgte ærbødigt: "Vor Faer, med Forlov at spørge, er det sket for nyssens!" (nyligt) Et Stykke fra os nede i Byen boede en gammel Fæstebonde paa sin Halv-Gaard. Som alle Gaardmænd i Byen havde ogsaa han et lille Stykke Skov, og for at skaffe sig en Bifortjeneste fandt han paa at lave alle Slags Redskaber som Skovle, Spadeskafter, Svingler, Hammelslejer, River m.m. og med dem kørte han saa en Gang om Aaret til Tønder for at afsætte dem paa denne træfattige egn. Nu havde han en gammel Karl "Peer", der, som det dengang langt fra var ualmindeligt, hele sit Liv havde tjent der i Gaarden og vistnok næppe nogen Sinde havde været uden for Byens Grænser - hvor underligt det end lyder for os. Det var nu ofte bleven lovet ham som en ekstra Belønning og Opmuntring, at han engang skulde faa lov at deltage i den store aarlige Rejse til Tønder, der jo var en Begivenhed, om hvilken der blev talt længe før og efter - og Endelige engang blev det saa til Alvor, og Peer og hans Husbond drog afsted. Da de var naaet frem omtrent Halvdelen af Vejen, nemlig ud paa Højderyggen af Landet, midt paa Heden, gik Vejen over en lille Bakke, og her var der en fri og forholdsvis ret storslaaet Udsigt hele Horisonten rundt - jeg har selv holdt der mange gange og nydt Rundskuet - her holdt nu ogsaa den gamle Bonde stille og sagde til Karlen: "Saa rejs dig nu op, Peer, og se dig om, her er noget at se." Peer rejste sig sindigt op i Vognen, saa sig længe rundt og udbrod omsider med den dybeste Troværdighed: "Ja, ja, nu havde jeg - Pinedød - aldrig troet, at Verden var saa stor".

Moders Slægt.

Paa Moders Side stammer vi fra en ældgammel Rinckenis'er Bondeslægt, der i mange, mange Aar har boet i Byen. Hendes Fædrenegaard kaldes "Tommelsbjerg" og var en Udflyttergaard, der laa Nord for Byen, tæt ved Skoven, og her var hun født som sine Forældres yngste Barn den 19de Maj 1811. Moders Oldefar hed Peter Thaysen, Bedstefaderen Jørgen T. Faderen Peter T. og Moderen hed Anne Marie Petersen, hun var en Degnedatter fra landsbyen Kværs Nord for Rinckenis. Moders fulde navn var Ingeborg Christina Thaysen. Mine bedsteforældre har jeg aldrig kendt. I mine Drengenaar ejedes gaarden af Moders ældste Broder, Jørgen T., siden af hans søn Peter T. og nu

af hans Sønesøn Jørgen T.² Det er saaledes seks Slægtsled der med fuldstændig Vished kunne paavises at være fulgt efter hinanden som Ejere af Fædregaarden, men, som sagt, efter gamle Fortællinger gaar Slægten langt længere tilbage i Tiden. Jeg er ikke i Besiddelse af saa nøjagtige Data over Moders Slægt, som foran anført over Faders, men min Moder har fortalt mig et Par enkelte Begivenheder fra gammel Tid, som jeg her skal omtale. Moders Forældre havde Bryllup i 1792. Før Jorden blev udskiftet, laa Gaarden inde i Byen, sammen med en anden Gaard. Det var meget almindeligt dengang, at to og to Gaarde laa sammen, af hvad grund ved jeg ikke, Moder har vist mig, hvor det var, at Gaarden dengang laa; det var i Nederbyen - Rinkenis By ligger spredt over en længere Strækning og deles i Over- og Nederbyen, og jeg kan sikkert endnu paapege Stedet. Da Jordene skulle udskiftes, blev det bestemt, at det ved Lodtrækning skulle afgøres, hvem der skulle flytte ud og bo paa Marken. Loddet traf min Moders "Forfader" - hvor langt tilbage vides ikke, og han blev aldeles fortvivlet over sit Uheld. Det var nemlig hans fulde og faste Overbevisning, at paa den Jord kunne intet vokse, den var alt for "sur" og kold, og alt hans arbejde ville være forgæves, han var vis paa, at han ikke kunne skaffe sig Føden til sig og sine. Før vore Øren lyder dette ganske vist lidt mærkeligt og lad os sige - sørgeligt. Gaarden ligger midt i sin, sikkert over 120 Tønder Land store Lod, god dyb Muldjord med Lerunderlag, og lige op til Skoven, hvoraf der sikkert hører over 40 Tønder Land til den. Den anses da ogsaa for en særdeles god Gaard, uden sammenligning én af de allerbedste i Byen. Men dengang var det anderledes. - Jeg mindes fra mine Drengear et Mundheld, der lød:

"Hejre og Klinte Er bedre end inte"

Det har nok holdt sig fra gamle Dage og naar man saa betænker, at Folk ikke dengang forstod at afvande og grøfte eller draine Jorden, og at de med de da brugelige, saare primitive Avlsredskaber mest af træ og med daarlige Heste, ikke kunne faa bearbejdet den stive og lerede Muldjord, før den blev for tør, at Saasæden ogsaa var daarlig, ja saa forstaar man bedre, at Høsten kun blev slet. Den overbevisning, at intet kunne vokse eller trives paa Gaardens Jord holdt sig længe, og min Moder har sagt, at endnu saa sent som i hendes Faders tid, talte man derom. Hvor rodfæstet den var i gamle Dage, faar man et Begreb om ved at høre følgende: Éen af de første Ejere af Gaarden efterlod sig to Sønner, der efter hans død skulle arve hans Efterladenskaber. Nu ejede han foruden Gaarden et i et lille Fiskerleje nede ved Fjorden ved navn Sandager beliggende hus, hvortil der hørte Jord til en Ko og en Fiskerbaad. Da nu Sønnerne, som anført,

² 15 Maj 1925

skulle dele Arven, valgte den ældste Søn Huset ved Fjorden med Fiskerbaaden, thi “saa vidste han da, at han maaske kunne tjene til Føden”, Gaarden maatte den yngste Søn gerne beholde. En anden Tildragelse fra den Tid Gaarden laa inde i Byen, altsaa fra meget gammel Tid, har holdt sig fra Slægt til Slægt siden. Min Moder har fortalt mig den, og jeg anfører den med Glæde her. Det var en enke med syv små børn, der da sad med Gaarden og det var haarde Tider. Der var Krig og Ufred i Landet, of der var fuldt op af fremmede Krigsfolk, der for voldeligt frem mod Befolkningen. Hele egnen var udplyndret og forarmet og sult og nød herskede overalt. Nu drog Krigsfolket ganske vist bort, men de tog med sig Befolkningens sidste eje og deriblandt Enkens eneste tilbageværende Ko. Fortvivlet sad den grædende kone tilbage med sin fattige børneflokk. Det blev aften, men hun kunne ikke gaa til Ro. Sultne havde hun lagt Børnene i Seng, og hun havde intet at give dem naar de vaagnede næste Morgen. Hele Natten sad hun og læste i Salmebogen og bad til Gud om Hjælp og Trøst. - Allerede gryer Dagen – da hører hun paa en Gang sin Ko brøle uden for Døren. Forfærdet falder hun paa Knæ, hun tør ikke tro sine egne Sanser, og hun tør ikke gaa ud - men atter lyder Brølet og nu iler hun ud og finder sin Ko staaende uden for Huset. Stor var hendes Tak til Gud, der havde hørt hendes Bøn, og stor var hendes Glæde, nu havde hun Haab om at kunne give sine Børn lidt Mælk til davre. Som bekendt er Rinkenisk Kirke enligt beliggende, omtrent ¼ Mil nord for Byen. Nu har Mor fortalt, at efter gamle Beretninger skal Byen i tidligere tid have ligget omkring Kirken og Gaarden “Buskmoes” var den vestligste Gaard i Byen. Byen hed dengang “Bakkeby”, og Skoven laa da, i Modsætning til nu, ned mod Fjorden. Naar vi mindes, at det dengang var utrygt at bo ved Sydkysten og at et bredt Skovbælte fra Stranden og op i Landet var et forholdsvist godt Værn mod fremmede Voldsmænd, lyder det heller ikke utroligt. Men saa maa det rigtignok have været langt tilbage i Tiden; thi i gamle Beretninger fortælles der, at den før omtalte Familie Bennicks Gaard, de laa “am Berge fast am saltzem Wasser” brændte af og blev flyttet til sin nuværende Plads, hvilket maa have været omkring 1550. Men Skovens Forsvinden og Byens Flytning maa jo altsaa dengang for længst have fundet Sted, thi Peter Bennick, der blev adlet 1488 og hans slægt have vel nok boet i Rinkenisk før den Tid. Anledningen til Byens Flytning var for Resten den før omtalte Aarsag, at man ikke kunde behandle den lerede Jord, hvorimod man i den lettere, sandblandede Jord ned imod Fjorden “bedre kunde saa Rug”. Én af de første Nybyggere på Byens nuværende Plads hed “Nis”, et gammelt slevigsk Navn – men det gik ham kun daarligt, han var fattig og “ring”, som det hedder paa sønderjydsk, og man sagde derfor “nede hos ring-Nis” hvad der skal være Begyndelsen eller Anledningen til Byens Navn.

Min Fader

Peter Jepsen

Peter Jepsen var født den 15de Februar 1799. Han var sine Forældres eneste overlevende - men ikke deres ældste Søn, idet de to ældre Brødre, der begge hed Hans, var døde tidligere. Fader overtog Gaarden efter sine Forældre 1827, og foruden at Gaarden dengang var stærkt forgældet, maatte han udrede en stor Aftægt til sine Forældre og 4 ugifte Søstre, der boede hos dem. For at kunne klare sine Forpligtelser og blive siddende ved Gaarden, maatte han derfor se sig om efter en Kone med Penge, og en saadan fandt han i Marie Cathrine Henriette Clausen, en datter af Sognepræst Consistorialraad Clau-

sen i Adelby ved Flensborg, og med hende holdt han Bryllup d 29 August 1827. Den 18 Septbr. Samme Aar blev han paa Grund af sin Faders Sygdom adjungeret Thingskriver i Lundtoft Herred, i hvilket Embede han saa blev definitivt udnævnt den 24 Oct. 1837, da hans Far var død. Faders Ægteskab forløb ikke saa heldigt som man kunde ønske det. Hans Hustru var ikke saa faa Aar ældre ned han, hun var utvivlsomt dygtig og udmærket godt begavet, men hun var ogsaa meget nøjeregnende og ganske sikkert ganske sær og egenraadig, hun kom snart i Strid med sine Svigerforældre om Udredelsen af den dem tilkommende Aftægt, hvad der gav anledning til megen Fortræd. Ægteskabet forblev barnløst og hun døde den 7de Februar 1841.³ I Begyndelsen af 1840 valgtes Fader til Stænderdeputeret for det 5te Valgdistrikt af de mindre Landejendomsbesiddere i Hertugdømmet Slesvig, og genvalgtes i samme Stilling i Februar 1847. Det er jo bekendt at han i Stænderforsamlingen i Slesvig var Peter Hjort Lorentzen en tro og paalidelig Støtte i hans Kamp for det danske Sprog og Danskernes Ret, og ofte var deres Stilling ikke helt uden Fare. P.H.L. og Fader boede begge hos en Snedker Hess, og Fader har fortalt at de, uagtet der var Skodder for Vinduerne, oftest ikke turde tænde Lys om Aftenen, fordi Pøbelen saa vilde have slaæet Ruderne ind. En Gang, da P.H.L. atter havde talt Dansk, truede Slesvig-Holtenerne med at vilde smide ham ud, hvis han igen viste sig i Forsamlingen. Han spurgte da sine to eneste tilstedeværende Venner, Fader og Nis Lorentzen Lilholt om deres Mening, og begge raadede til at gaa

³ Farbror har fortalt at da hun var meget fornem og gerne omgikkes Embedsfolk medens Peter Jepsen var en jovial og ligefrem Mand, der kendte alle, kaldtes parret almindeligt "Peter & Fruen" - I.B. (Ingeborg Biering, født Jepsen. Peter Jepsens barnebarn – datter af Adolph Bendix Jepsen).

derhen. "Godt, saa gaar vi," sagde P.H.L. "Du, Nis, gaar på min venstre, og du Peer ved min højre Side op ad Trappen, jeg antager ikke, at du er bange". "Nej" svarede den Gamle, "de to første Herremænd gaar jeg ikke af Vejen for" - og han kunde nok sige det med nogen Ret. Han var en Kraftkarl dengang, i sin bedste Alder, svær og undersætsig vejede han sine 220 á 30 U (pund). Op ad Trappen og ind til deres Plads i Salen gik saa til den fastsatte Tid de tre gæve Mænd støt og roligt. Truende og forbitrede stod Tyskerne hele vejen og "nedstirrede" dem, men ikke et ord blev der sagt, og ikke en Haand blev der løftet imod dem.

Den 25. Februar 1842 holdt mine Forældre Bryllup i Rinkenis. Fader var da 43 og Moder 31 Aar gammel. Der blev dengang i Aarene før 1848 gjort mange Forsøg paa at drage Fader over paa Oprørspartiets Side, baade af de lokale Agitatorer og af selve Hertugen af Augustenborg. Fader var jo af gammel Bondeslæggt, velkendt i hele Egnen, han var, efter sin Fader, indehaver af en lille Embedsstilling, der dog medførte, at han var kendt i vide kredse af Befolkningen og nød dennes ubetingede Tillid, hvad der, blandt andet viste sig ved, at han sejrede over den tyske Kandidat ved Valget til Stænderdeputeret til trods for alle "de Stores" Agitation for ham, - det vilde derfor have været et godt Kup, om de kunde have fanget ham, og Forbitrelsen var stor, da det mislykkedes, hvad der viste sig senere. Saaledes vare Fader og Moder f.Ex en Gang inviterede til en stor Maskerade, der afholdtes paa Augustenborg Slot, og der blev ved den lejlighed viet dem megen Opmærksomhed; og senere kom Hertugen og hans Døtre flere gange ridende op til os naar de opholdt sig paa Graasten, for at aflægge Fader et besøg, hvad der, naar man betragter det fra den Tids Synspunkt, maa kaldes temmelig enestaaende, ikke mindst da det var bekendt, at hertugen var en stor Aristokrat, der holdt strængt paa sin Værdighed. Jeg kan ikke afholde mig fra, i

Ingeborg Christiane Thaysen

denne Forbindelse ogsaa at anføre en anden ubetydelig Begivenhed, der dog karakteriserer Stillingen dengang. Fader var engang indbudt til en Herremiddag hos sin nærmeste Foresatte Herredsfoged von Krogh paa Graasten. Herredsfogeden - en tysker som alle Embedsmænd - var Ungkarl, og det gik flot - og vildt til hos ham. Det blev

hen paa Morgenstunden, og da Fader stadigt ikke kom Hjem, blev Moder meget bange for, at der skulde være tilstødt han et Uheld. Endelig kom han kørende ganske forsigtigt ind i Gaarden - har Moder fortalt - og da hun tog imod ham, sagde han, "ja, jeg har en slem Bjørn paa lille Moer, men du skal ikke være bange, det gaar nok over, og du maa heller ikke være vred. De store Herrer vilde drikke den danske Thingskriver fuld - det skulde være Løjer - men det blev Løgn - jeg var den eneste der gik derfra, de andre laa alle under Bordet. - Og Moder tilføjede det er den eneste Gang, jeg har oplevet, at Fader har drukket for meget.

Aaret 1848 der bragte saa mange Omvæltninger med sig, var ogsaa for os Slesvigere et slemt Aar. Der gik tidligt Rygter om Opstand og Frafald, og da Beretningen om Begivenhederne i Rendsborg kom, blev Frygten for Overfald af Slesvig-Holstenerne almindelig; det var derfor med megen Glæde at de danske Soldater blev modtagne da de endelig viste sig. Det var danske Jægere vi først saa, 2 Kompagnier ad 1ste Jægerkorps under Major Schepelehn. Jægerne laa indkvarterede i Gaardene rundt om Byen, og Majoren boede hos os. Saa var de den 6. April hen ad Middag, at en god dansk Bonde fra Hokkerup kom farende ind i Gaarden paa en skummende Hest og bragte Efterretning om, at Tyskerne nærmede sig. Han vidste, at der laa danske Soldater i Rinkenæs, og antog med rette, at der var Officerer hos os, hvorfor han vilde bringe dem Melding om Fjenden for at de ikke skulde blive overraskede. Det var ogsaa paa Tide advarslen kom, da der befandt sig Kavaleri imellem den lille tyske Afdeling, der rykkede frem. Saadanne tjenester blev der ofte ydet den danske Hær af den venligtsindede Befolkning, ligesom det jo i det hele har megen Betydning og er til stor Fordel for en Armé, at Indbyggerne sympatisere med den. Der blev nu blæst Alarm, og i en Fart rykkede Jægerne ud og tog Opstilling tværs over Vejen lige vest for os ved den yderste Gaard i Byen. Det er bekendt, at det kun kom til en ubetydelig Fægtning, i hvilken der veksledes nogle Skud fra begge Sider, hvorefter Tyskerne drog bort, og at én dansk mand, menig Seier Steffensen Bøttrup, faldt, ramt lige i brystet, da han traadte ud paa Vejen for

Seier Steffensen Bøttrups gravsten på Rinkenæs kirkegård

at afgive sit Skud. Han faldt lige i Indkjørslen til den vestligste Gaard i Byen, og den Mindesten, der er rejst for ham, blev derfor sat c 50 Alen øst for Stedet, hvor han faldt. Han ligger begravet paa Rinkenis Kirkegaard. Man sagde dengang almindeligt, at det var een af Hertugens Forpagtere, som tjente Fjenden som Vejviser, der skød ham. Det er let forstaaeligt at denne Begivenhed virkede i høj Grad opskræmmende paa Byens Folk. Jeg mindes saaledes tydeligt, at vore Piger løb ned igennem Byen med os Børn ved Haanden, indtil vi mødte et fra Gaarden kommende Kompagni Jægere, der straks ved Efterretningen om Fjendens Fremrykning - man kunne jo ikke vide hvor stor Styrken var - var blevet tilkaldt ved Ekspresbud. Soldaterne trøstede imidlertid de forskræmte Piger med Forsikringen om, at de nok skulde "tage Tyskerne" og saa dristede Pigerne sig da ogsaa til atter at vende Hjem. Lignende Tilfælde af panisk Skræk forefaldt ogsaa andre Steder i Byen, Folk vare endnu ikke vænnede til den Slags Ting, senere lærte man at tage de lidt mere med Ro. Da det var bekendt at Tyskerne blandt andet havde haft til Hensigt at arrestere Fader - hvad Fritz Holst og Axel Larsen ogsaa antage i deres Bog: "Felttogene i vore første Frihedsaar" - turde Fader ikke blive Hjemme, da Soldaterne drog bort, men gik ombord i den ved Holdnæs liggende Fregat "Najaden". Efter Slaget ved Bov maa han dog være vendt Hjem igen, thi jeg husker tydeligt, at der hjemme fandtes to "Raketter" som skulle sendes til Vejrs, hvis der af nogen Grund ønskedes Hjælp fra Fregatten. Moder begravede dem siden i Haven ved Nattetid. I April, formodentlig efter Slaget ved Slesvig, kørte vi alle til Als, Fader, Moder, vi Børn, en Barnepige og Faders Søster Johanne, der boede paa Aftægtet. Hun var halt fra hun var et lille Barn, og af den Grund havde hun altid indtaget en privilegeret Stilling i Familien, og hun forstod at hævde den næsten hele sit Liv igennem. - Efter nogen omflakken paa Als, hvor der laa en Del Militær, og det derfor var vanskeligt at faa Plads, havnede vi i et Aftægtshus ved Gammelgaards Kro, der velvilligt blev overladt os, og her boede vi saa i nogle Maaneder, indtil vi alle, paa nær Fader, der blev paa Als, vendte hjem i Juli Md. Der er mange Smaating fra vort Ophold der, der endnu ganske tydeligt staa for min Erindring. Saaledes blev min yngre Broder Peter og jeg stundom sendte hen til en i Nærheden liggende Vandmølle for at hente Mel, Gryn og andet. Mølleren gav mig den største Pakke, da jeg var den ældste uagtet min Broder, der var 1¼ Aar yngre end jeg, men stor og stærk af sin Alder, godt kunde bære det samme som jeg. Men naar vi hvilede os paa Vejen, hvad vi altid gjorde, byttede jeg Pakkerne om, uden at Peter mærkede det. Den 9 Maj 1848 blev Fader af den provisoriske Regering i Hertugdømmerne afsat fra sit Embede som Thingskriver i Lundtoft Herred; men den 5 Maj 1849 blev han af Overbestyrelsens Commissioner for Als og Ærpe constitueret som Thingskriver for Nørre og Igen Herreder paa Als, med Bopæl paa Nordborg.

Den 4 Maj 1850 udnævntes han til Ridder af Dannebrog. Den 17. September 1850 forflyttedes han fra Nordborg til Broager som constitueret Thingskriver i Nybøl Herred, hvilket Embede han saa i nogen Tid forvaltede i forening med sit gamle Embede som Thingskriver i Lundtoft Herred, hvilket han den 18 Oktober 1850 havde faaet Befaling til atter at overtage. Den 11 Januar 1856 udnævntes han til Cancelliraad. Der fulgte nu nogle gode, desværre kun alt for korte Aar, i hvilke der var Fred og økonomisk Fremgang. Fader lod i den Tid én af Gaardens Længer ombygge og føjede en ny og vel indrettet Kostald til Gaardens øvrige Bygninger, saa at de vare i en meget god Stand, hvad der siden kom ham meget til Gode ved Salget af Gaarden. Teglværket havde Fader anlagt tidligere, nu udvidede han det betydeligt og anskaffede en Dampmaskine, men disse Indretninger var ikke altid helt vel overvejede, og da de sidste og mest kostbare blev indrettede kort før Krigen i 1864, efter hvilken Forholdene forandrede sig meget, bragte de Tab i Stedet for Fordel. Skoven behandlede Fader derimod med stor Nænsomhed og huggede forholdsvis lidt i den, saa at den var i særdeles god Stand, da Gaarden blev solgt. Hvad jeg mere kan mindes fra tidligere Tid, tror jeg, jeg bedst kan tilføje i Beretningen om hvad jeg selv har oplevet, og jeg vil derfor gaa over til at tale i første Person. Jeg, Hans Christian Jepsen er født den 7de Decbr 1842. Fader var dengang i Slesvig i Stænderforsamlingen, og Moder, der var meget ængstelig for ham og for den forestaaende Begivenhed, fik ham overtalt til at komme Hjem. Det viste sig ogsaa, at Sagen ikke vilde gaa saa let af, og efter et Par Dages forgæves venten forlangte Jordmoderen, at nu skulde Lægen hentes, og det i en Fart. Faders gamle Avlskarl Kresten Henning blev sendt afsted med de bedste Heste og med Paalæg om at være tilbage i Løbet af en Time, men da han kom til Graasten, var Lægen for nogen Tid siden bleven hentet til en syg i Trundbro, en Kro ved Landsbyen Sotterup i Sundved. Kresten maatte altsaa efter ham og traf ham ogsaa heldigvis, fik ham paa Vognen, og nu gik det hjemad. Kresten kørte stærkt, thi han vidste hvad det gjalt, men Doktoren syntes dog, det var lovlige meget, og efter en Tids Forløb sagde han derfor: "Dette her gaar ikke, Kresten, Hestene holder ikke til det!" "Det skal gaa, Hr. Doktor", svarede den gamle Karl, "og Hestene holder ogsaa nok, for det er et Par, der duer til noget." Og frem kom de, men da Kresten standsede sine udasede Heste for Døren, var der ikke gaaet én, men næsten 4 Timer. Den 26 April blev min Broder Peter født, og den 27. Novbr. 1846 min Broder Adolph Bendix. Jeg mindes tydeligt, at Peter og jeg i den Anledning vare indlogerede hos mine gamle Tanter paa Aftægtet, og at vi midt om Natten blev vækkede ved Meddelelsen om, at vi havde faaet en lille Broder. Han blev døbt hjemme, og jeg ser endnu hele Arrangementet for mig i Erindringen. Midt i Salen et bord dækket med en hvid Dug, paa hvilken der stod et Fad med Vand, Præsten

staaende i sit Ornat bagved Bordet og foran dette min gamle Onkel iført Kjole, med min lille Broder paa Armen, medens hele Familien, jeg indbefattet, var anbragt paa Stole i en Halvkreds udenom. - Det var nemlig Skik og Brug i Slesvig, Drengébørn holdtes over Daaben af Mænd, ligesom ogsaa Daaben hjemme i Huset, naar den forrettedes af Præsten, var fuldgyldig uden senere Fremstilling i Kirken. Mine næste Minder dreje sig om Begivenhederne ved Tyskernes Fremrykning i 1848 og vort Ophold paa Als, hvilke Ting jeg har omtalt foran. Moder var ikke glad, da vi skulde tilbage og frygtede for, hvorledes Tyskerne vilde modtage os. Fader var ikke med, men vi havde en forvoven Skipper, Jes Mathiesen, der jævnligt færdedes frem og tilbage mellem Fjenden og vore Egne, til Kusk; det er utvivlsomt, at han har bragt de Danske mangen en kærkommen Underretning. Alt gik dog godt, og da det var overstaaet, var Moder glad over igen at være hjemme, og ikke mindre glade vare Husjomfruen, Forvalteren og Folkene. Den provisoriske Regering der, paa trods af de indgaaede Betingelser skaltede og valtede efter Behag i Slesvig i Vinteren 1948-49, udskrev og inddrev blandt Andet ogsaa Skatter, hvilke Moder dog Ifølge sit gode danske Sindelag og ikke mindst Ifølge hele sin Stilling, nægtede at betale. Der blev, vel sagtens mest for at statuere et Eksempel, saa foretaget Udpantning hos os for Beløbet, og en Kakkelovn og en Kaleschevogn blev bragte til Graasten for at sælges ved Auktion. Til den fastsatte Termin indfandt der sig imidlertid ingen Købere og da der mærkværdigvis ikke blev gjort et eneste Bud paa de opraaftede Genstande, maatte Øvrigheden efter nogen Tids Forløb atter tilbagelevere dem til os. Muligvis af Ærgrelse herover og for paa anden Maade at straffe os fik vi saa en halv snes Mand slesvig-holstenske Soldater i Kvarter, og disse hovne Karle gjorde ogsaa Moder Livet surt nok. De klagede altid - ganske uden Grund - over Maden, de yppede Kiv med Folkene paa Gaarden, fortrædagede Pigerne og afstedkom al den Ufred, de formaaede. Til sidst maatte Moder til Graasten og anmode Øvrigheden om Beskyttelse - hvad der vist har kostet hende megen Overvindelse - men det havde saa ogsaa til Følge, at Soldaterne blev beordrede bort. Det var bestemt, at de skulde betale et vist Beløb dagligt i "Kvarterpenge", og Moder havde dem mistænkt for, at de endnu vilde benytte denne Lejlighed til at ærgre hende. Jeg husker, at jeg stod med hende i Haanden, da de kom ind og spurgte om, hvad de var skyldige. "I kan give mig, hvad I vil", svarede Moder "det er mig ganske ligegyldigt, jeg har endnu Raad til at føde saadanne Karle, som I er, selv om det er for intet", og slukørede forføjede de sig bort, der blev ingen Anledning til Demonstration. Da vor Gaard var den største i Byen og laa lige ved Vejen naar man kom vest fra, og da det var bekendt, at vi vare Danske, saa vare vi altid stærkt belagte med Indkvartering, og særligt vare vi altid rigeligt forsynede med Officerer. Der kunde nævnes en lang Række Navne, særligt af

højere Befalingsmænd, der i Tidens Løb har boet hos os, hvis det var muligt at huske dem, hvad det selvfølgelig ikke er, men for Moder og hendes Piger var det en drøj Tid, da disse Herrer altid forlangte deres Forplejning hos os, og meget sjældent gav noget Vederlag derfor ud over den dem leverede Naturforplejning, der dog sjældent var tilstrækkelig, desuden maatte Moder levere, hvad der eller skulde til, som Smør, Kartofler, Mælk, Fløde, Sukker o.s.v. ikke at tale om Dækketøj og Service, og vare Officererne færdige, saa kom Oppasserne, der som Regel besørgede opvartningen, og skulde have deres Part. Der var dog - Sandheden i Ære - altid nogle, der tilbøde Betaling, og langtud de fleste kom ved Afskeden og takkede i velvalgte Ord for den gode Behandling. Blandt disse var Hertugen af Nassau, der lod Moder komme ind, trykkede hendes Haand og bad hende om at besøge ham paa Slottet "Bieberich", hun skulde nok blive godt modtaget, og det skulde være ham en Glæde at sørge ligesaa godt for hende, som hun havde sørget for ham. Det var en broget Skare af Forbundstropper, der i disse tre Aar afløste hinanden. De bedst disciplinerede var Hannoveranerne, de daarligste Bairerne, der stjal alt, hvad de kunne faa fat paa og hvis sydtyske Dialekt var vanskelig at forstaa; men gennemgaaende maa det siges, at Folkene var godmodige og medgørlige, og for vort Vedkommende var det en stor Fordel, at vi kunde tale Tysk med dem. Jeg husker tydeligt, hvordan jeg ofte færdedes blandt dem og talte med dem, sad paa deres heste og blev baaren af dem. Det var mærkeligt at se deres forundring over Havet, som Størstedelen af den aldrig havde set, og deres Frygt for Krigsskibene, hvorom Fiskerne bagefter kunde fortælle mange Ting. Saaledes var der nogle, da de en dag saa et stort Hyttefad ligge ved Stranden, meget forsigtigt nærmede sig til det og forundret spurgte, idet de pegede paa de mange Huller: "Kann so ein Ding auch schiessen". Den frie Rigsstad Frankfurt am Main havde ogsaa et Regiment med i Krigen og skønt det kun bestod af maaske 50 Mand i alt, var der dog et stort Musikkorps med. En del af dem laa i Kvarter hos os, og Tambourmajoren en stor Mand med et langt Skæg, var ganske ovenud indbilsk. Han paastod at vide alting bedre end andre og da han en Dag igen, som sædvanligt, holdt paa sin uforgribelige Mening, svarede Moder ham med, at det var der endnu ingen, der havde sagt os - men nu klaskede Fyren sig i Brystet, slog sig paa Maven og raabte, idet han strøg sit lange Skæg: "So können Sie Sie fernerhin sagen, der Tambourmajor von Frankfurt hat Ihnen das gesagt". Disse Frankfurtere vare særligt fint uniformerede: en vældig stor Chako med mægtig Bund hvorover der sad en rød Ponpon, der pegede fremefter, mørkerød Spidskjole, gule Benklæder og lange gule Gamascher med mange Knapper. Jeg husker, at der en Dag hen ad Aften kom en Marketender ind i Gaarden og holdt under det store Kastanietræ, der staar midt paa Gaardspladsen. Han havde et Anker Brændevin i sin Vogn, af hvilken Soldaterne snart

tage rigeligt tilsig og som Følge heraf blev overstadigt lystige. De sprang omkring, dansede sang lo og lavede et Spektakel som var de gale; men Synet af alle disse vilde Folk gjorde et saadant Indtryk paa min barnlige Fantasi, at jeg endnu ser Situationen levende for mig. Morsomt var det, naar Indkvarteringen om Efteraaret drog bort, de kom alle og gav Moder Haanden og sagde Farvel, og naar de saa om Foraaret vendte tilbage, saa kom de vel saa glade, hilste paa Moder og sagde: "Guten Tag, liebe Madam, hier sind wir schon wieder". I begyndelsen af Krigen nærede Tyskerne stor Respekt for vore Krigsskibe og vovede sig helst ikke ned til Vandet i større Mængde, naar der var Skibe i Nærheden. Efterhaanden tabte denne overdrevne Frygt sig dog, og efter den ulykkelige Affaire i Egernfjord med "Christian VIII" var Stemningen lige ved at slaa om, saa at det nu gjalt om at komme til at skyde paa Skibene naar og hvor Lejlighed tilbød sig. Saaledes fik de ogsaa i al Stilhed opkastet en Skanse paa en Brink nede ved Sandager, ligeoverfor den ved Holdnæs liggende Fregat "Najaden", og det var Meningen, naar Kanonerne var indstillede, i Nattens Mørke at skyde den i Sænk med "glødende Kugler". Fregatten blev dog, af en god dansk Mand, i rette Tid advaret om for den paatænkte Fare, den forandrede ubemærket sin Ankerplads, og Tyskerne bortskøde deres Krudt til ingen Nytte, men den natlige Skyden afstedkom megen Forstyrrelse. I Efteraaret og Vinteren 1849-50 havde vi Svenske Tropper som Indkvartering. De bleve modtagen som Venner og der herskede det bedste Forhold mellem dem og Befolkningen. Som sædvanligt havde vi flere højere Officerer hos os, og blandt dem var der en Greve - jeg har glemt hans Navn⁴ - der hjemme i Sverige havde store Landejendomme. Han var meget forbavset over at se, hvor langt vi vare forud for dem paa Mejerivæsenets Omraade, og han formaaede vor Husjomfru og Mejerske til at tage over paa hans Gods i Sverige for der at indføre Forbedringer i den Retning. Da der efter Krigen igen kom Ro over Forholdene, maatte Fader og Moder til at tænke paa Skolegang, og jeg husker at Peter og jeg bleve sendte ned til Egernsund til vor Tante Boysen,⁵ der var Enke efter en Koffardikaptajn, for sammen med en Fætter og et par Kusiner at profitere af en Lærerindes Undervisning. Forholdet blev dog snarest forandret saaledes, at Lærerinden, en gammel Frøken Nordhausen, kom til at bo hos os, og at min Fætter og min yngste Kusine - der for øvrigt døde, vistnok i 12-13 Aars Alderen - ligeledes flyttede op til os. Det gik saa et Par Aar, men vi fire Drenge blev snart for uregerlige for den gamle Frøken og Fader maatte tage en Huslærer til os. Det var i August 1854. Han kom fra Skaarup Seminarium og imponerede os Drenge straks i høj Grad baade ved sin Størrelse - det var en 3 Alen høj Ditmarsker ved Navn Mohnsen -

⁴ (Schwerin?)

⁵ Søster til H.C. Jepsens Moder (I.B.)

og ved sin - som vi Drengene syntes - store Viden. Mohnsen blev hos os til Foraaret 1859, da han - for at undgaa Indkaldelse til Militærtjeneste - søgte og fik et Lærerembede i Flensborg, og samtidigt blev mine to yngste Brødre anbragte i Flensborg Realskole, medens jeg, der i marts 1858 var bleven confirmeret, blev sat til landvæsenet. Men de mellemliggende Aar, da vi alle vare hjemme, vare mine bedste Barndomsaar, og mange gode og glade Minder har jeg fra den Tid. Vi drenge tumlede os frit omkring i Gaard, Have og Mark, red og kørte, sejlede paa Fjorden med de ved Teglværket liggende Baade, badede - ofte flere Gange dagligt - fulgtes med Folkene i Høsten og nød alle Landlivets Glæder i rigt Maal - Skade kun at de Aar svandt saa hurtigt bort - og godt at vi dengang ingen Anelse havde om hvad der skulde følge paa. Vi omgikkes meget med min Moders Søster, min ovennævnte Tante Boysen og hendes Børn. De boede kun en god halv Times Gang fra os. Der var 3 Døtre, der var noget ældre end vi Drengene, medens en Søn og den yngste Datter vare paa Alder med os. Min Tante var en rar og hyggelig Kone, som mine Forældre satte megen Pris paa, særligt for hendes altid glade og tilfredse Sind, jeg kan endnu godt mindes hendes klare, smittende Latter, der i en Samtale var saa let at fremkalde.⁶ Ogsaa den anden af min Moders Søstre omgikkes vi meget. Hendes Mand hed Lorenz Peter Thullesen, og de ejede en Bondegaard 2 a 3 Mil vesterpaa i Stoltelund, Thinglev Sogn. Det var en træfattig Egn derovre, hvor intet ret vilde trives i Haven, Onkel og Tante kom derfor hver Sommer en Dag fra tidlig Morgenstund paa Besøg hos os med et Par af Børnene for i vor store Have at plukke Bær og Frugt, og det var en slags Festdag for os, da vi fik fri fra Skole for at hjælpe med at plukke. Meget har vi dog vist ikke udrettet; thi jeg mindes godt, at vi altid snart fik Tilladelse til at gaa til Stranden for at bade med vor et Par Aar ældre Fætter. I Juleferien fik vi saa ofte Lov til at tage derud i Besøg et Par Dage, og stor var vor Glæde, hvis det traf sig saa, at vi kunde komme med til et af de der paa Egnen dengang almindeligt afholdte "Julegilder". Min Moders Broder, der boede paa hendes Fædrengaard i Rinkenis var ogsaa en god og mod os altid velvillig Mand, men vi omgikkes dem sjældent, da mine Forældre ikke ret kunne sympatisere med hans Kone. Fader havde ingen Brødre, hele hans Slægt var tre gamle Søstre - der er foran nævnt 4, men en Frederikke var død i 1846 - af hvilke de to, Ida og Johanne, efter Forældrenes Død vedbleve at bo paa Aftægtet og underholdtes af Fader. Hos dem kom vi Drengene næsten dagligt, da de to gamle Piger, som rimeligt var, holdt meget af os, og mangt et

⁶ Min Fader har ofte talt om "Tante Boysen", hvem han elskede højt. Hun var en livsglad Natur, ikke økonomisk anlagt. En gang imellem maatte Tingskriveren ned og prædike Økonomi for hende - den Tone laa vist heller ikke for ham. Hun hørte taalmodigt paa Talen, men til sidst lo hun fornøjet igen "Nej, du Peter, vi vil it spare - saa vil vi hellere dø en Dag før!" Saa lo de sammen, og de alvorlige Ting var glemte.

godt Æble har jeg hentet hos dem, ligesom vi selvfølgelig betragtede deres store Kirsebærtræ - i hvilket de jo ikke selv kunde komme op - og deres Stikkelsbær- og Hindbærbuske som vor retmæssige Ejendom. Jeg har da ogsaa en begrundet Mistanke om, at mine Besøg hos dem faldt mere regelmæssigt, saa længe der var en Rest tilbage af Julebagningen. De to gamle - især Johanne, der var halt og muligvis af den Grund indtog en privilegeret Stilling - kom dagligt om paa Gaarden, medens Fader og Moder som Regel kun kom om paa Aftægten paa Fødsels- eller andre Højtidsdage efter forudgaaende særlig Invitation. Ved saadanne Lejligheder havde de to Gamle anstrængt sig af yderste Evne for at gøre alt saa godt og hyggeligt for deres Gæster som muligt. Om vinteren laa der stegte Æbler paa den gammeldags Kakkellovn, i den "fine" Stue, der var godt gennemvarm og duftede af "Kongerøgelse" var den bedste Lænestol sat frem til Moder, hvem der altid gjordes særligt Stads af, da hun var god imod dem - Kaffen blev skænket af "Sølvkanden" i gamle Kopper, der vare brune udvendigt og hvide indvendigt, hvad jeg altid særligt beundrede - og naar Moder saa roste de hjemmebakte Kager og drak to kopper Kaffe "fordi den smagte saa godt", saa var de Gamle rigtig glade, især Ida der besørgede Husvæsenet. Den tredje og ældste af Faders Søstre, Lucie, var gift med Cand.theol Jes Thomsen; de boede i Volsballe i Rinkenis Sogn, i et Hus, til hvilket de hørte en 8 à 9 Tønder Land og en god Have med mange Frugttræer. Jes Thomsen, der var en Præstesøn fra Halligen "Grøde" i Vesterhavet, var til en Begyndelse bleven undervist af min Bedstefaders Broder, Pastor Nis Jepsen i Karlum, havde senere besøgt en Latinskole i Haderslev og studeret et Par Aar ved Universitetet i Kiel, hvorefter han havde været Lærer flere forskellige Steder, inden han kom i Huset hos Bedstefader som Huslærer for Fader og hans Søkende. Senere blev han Medhjælper hos Sognepræst Clausen i Adelby ved Flensborg og arvede saa, efter sin Moder det ovenomtalte lille Sted, paa hvilket han og min Fader boede. De havde ingen Børn og vare vel derfor særligt glade ved os Drengene, ligesom ogsaa vi holdt meget af at komme hos dem. Det var saaledes en Regel, at vi en Dag om Efteraaret fik fri fra Skolen for at plukke Æbler hos dem, og at det var en Festdag for os at sidde i Træerne hele Dagen og plukke Frugt ned, kan man vel nok tænke, Fader gik saa nede i gangen og pegede op i Grenene, hvor der sad gode Æbler, medens hun tillige passede paa, at vi ikke vovede os for langt ud og risikerede at falde ned.⁷ En Gang om Månedens eller saa særligt om Sommeren, naar Vejret var godt, kom de Gamle paa Besøg hos Fastrene paa Aftægten, ved saadanne Lejligheder kom Hunden "Vakker", en lille korthaaret Bastard af en Gravhund - altid først og meldte Ankomsten, derefter kom Fader, der var

⁷ Fader har fortalt, at denne Ø nu er opslugt af Havet (I.B.).

hurtigst til Beens og efter nogen Tids Forløb kom den Gamle garvetetisk anstigende iført Kasket med stor Skygge, et kort Slag uden Ærmer, Spanskrørsstok med Sølvknop i Haanden, og sølvbeslaet Merskumspibe i Munden - han røg hele Dagen. De aflagde saa en Visit hos os, og noget derefter kom saa Pigen fra Aftægtet i Reglen og bad om, at Vognen maatte køre dem hjem, da de vare trætte. Hvis det kunde lade sig gøre passede jeg altid paa at faa denne Bestilling. - For Resten vare ogsaa de økonomisk afhængige af Fader, da den lille Ejendom ikke ydede tilstrækkeligt til at tilfredsstille deres - for Resten meget beskedne - Fordringer. Efter Krigen i Foraaret 1866 foranledigede min Broder Peter og jeg saa, at de indvilligede i at flytte ned paa Aftægtet til de to andre Gamle, da det blev dem for besværligt at passe deres Kreaturer - de holdt to Køer - og Haven. Onkel, der dengang var 89 Aar gammel, døde saa kort efter, medens Faster boede hos sine Søstre til 1873, da hun døde. Hun blev 79 Aar gammel.

Den 14 Marts 1858 blev jeg confirmeret og blev, efter Faders Ønske, sat til Landvæsenet for at jeg snarest muligt kunne blive i Stand til at erstatte den fremmede Forvalter som Fader havde til Hjælp ved Gaardens Drift. Det første Aar gik jeg hjemme og deltog i Arbejdet, men i 1859 kom jeg ned til Egersund paa en Ejendom som Gaardejer Richelsen paa Buskmoes ejede og hvor han selv dengang opholdt sig, for paa det til Ejendommen hørende "Toft Teglværk" og under en gammel meget bekendt Mester Mathiesens Vejledning at lære Teglbrænderiet. Jeg var der et godt halvt Aar fra tidligt Foraar til sent paa Efteraaret og deltog i Arbejdet, særligt med Fyldning og Tømning af Ovnen og Brænding af Stenene. Man kendte dengang kun de gamle Ovne, der vare aabne og bleve slukkede af for hver Brænding. Den paafølgende Vinter var jeg hjemme, og først i April 1860 kom jeg til en Gaardejer Ingemann paa Koldmoes, en Gaard omtrent paa Størrelse med vor egen, der laa en god Fjertingvej fra vort Hjem. Jeg skulde altsaa der lære Landvæsen. Der var jeg i to Aar, og det var egentlig en drøj Tid. Jeg maatte deltage i alt forefaldende Arbejde, hvad der, da jeg kun var 18 Aar gammel og af min Alder var lille og tilmed meget spinkelt bygget, ofte oversteg mine Kræfter, og det maa betragtes som et Held, at jeg slap uskadt derfra; thi foruden at Koldfeberen i lang Tid pinte mig, kom jeg to gange hjem lidende af Gulsot, fremkaldt, efter Lægens udsagn, af Overanstrengelse; ikke desto mindre blev jeg sendt i min Plads igen, naar jeg var bleven rask. Desuden var Ejeren og hans Familie tysksindet, hvad der ofte var en Ubehagelighed for mig, skønt der til daglig aldrig blev talt et tysk Ord. Jeg skylder dog Sandheden at tilføje at jeg vistnok paa det Tidspunkt af mit Liv, har haft godt af det legemlige Arbejde og det stadige Ophold i fri Luft. Det morer mig her

at indskyde, at jeg dengang regelmæssigt hver anden Søndag Eftermiddag, efter derom fremsat Anmodning, fik Tilladelse til at gaa hjem.

Først i Maj 1862 kom jeg til Hvidkilde Ladegaard ved Svendborg som Underforvalter. Forpagter Lorentzen og hans Hustru vare begge Sønderjyder og kendte mine Forældre fra tidligere Tid; de havde dog dengang haft Gaarden i Forpagtning i over 33 Aar. Jeg var glad over min nye Værdighed og Forvaltertitten og jeg havde det ogsaa godt i de 1½ Aar jeg var der. Jeg deltog ikke personligt i Arbejdet, men opholdt mig mest hjemme paa Gaarden for at føre tilsyn med alt forefaldende Arbejde, særligt i den store Lade, hvor der om Vinteren ofte var en Snes Mand eller flere beskæftigede med Tærskning m.m. Dengang havde man endnu Folk nok og den gamle Forpagter holdt meget af at se mange Mennesker i Arbejde; en meget stor del af Sæden blev tærsket med Plejl, vi havde nok en Maskine, men den var forældet, krævede 8 Heste og en Snes Mands Betjening og udrettede endda kun lidt. Og i Høstens Tid, hvor alle baade faste og tilfældige Folk vare tilsagte, havde vi ofte omkring 40 Husmænd og 15 à 20 Koner i Arbejde, foruden Gaardens 16 faste Karle og 6 à 8 Dreng. Jeg fik 80 Rigsdaler (160 Kroner) i Løn om Aaret, og jeg var meget glad, da jeg første Gang fik min fortjente Løn udbetalt, da jeg aldrig tidligere havde ejet saa mange Penge. I Oktober 1863 kom jeg hjem, Faders gamle Forvalter var taget bort, og det var Meningen at jeg skulde udfylde hans Plads, men det var ikke heldigt; thi dels var jeg for ung og uerfaren til en saadan Stilling, hvad Fader matte have kunnet indse - jeg var ikke fyldt 21 Aar og burde i hvert Tilfælde først have aftjent min Værnepligt, tilmed var baade Gaardens og Teglværkets Drift overladt til mig, da Fader ikke blandede sig i noget deraf og kun passede sine Embedsforretninger - og dels var Tidspunktet saa uheldigt som tænkes kunne, begrundet paa de kort efter indtrædende, store Begivenheder. Som bekendt døde Kong Frederik VII paa Lyksborg Slot den 15 November 1863 efter kun faa Dages Sygdom. Jeg tør nok sige, at Efterretningen om Kongens Død kom som et Lyn fra en Klar Himmel og vakte den dybeste Sorg og Bekymring i hele Landet, ikke mindst i Slesvig. Ingen havde nogen Anelse derom, man vidste at Kongen kort i Forvejen paa sin sædvanlige urolige maade var rejst fra sted til Sted. Fader havde talt et Par Ord med ham da han tillige med mangfoldige andre lykønskede ham på hans Fødselsdag den 6 Oktober - og nu var han død i et for Land og Rige saa uheldigt Øjeblik som vel muligt - og det stod klart for alle, at vi gik yderst alvorlige Tider i Møde, at Krigen var uundgaaelig, mens Vinteren stod for Døren, Landet var uden Overhovede - den nye Konge var saa lidt kendt - og vi ikke turde vente Hjælp, hverken fra Sverige, Frankrig eller England, nu Kongen var død. De tunge tider kom desværre alt for snart. Der blev

straks efter Kongens Begravelse udstedt Mobiliseringsordre og mange Aargange Værnepligtige blev kaldt under Fanerne. Vi mistede vore to bedste Karle og maatte nøjes med et Par gamle, fordrukne Daglejere i Stedet for, da der selvfølgelig ikke var andre at faa. - Saa kom Indkvarteringen i Anledningen af Hærens Sammendragning ved Dannevirke, Levering af Fourage med mere: Ægtkørsel og andet, der følger med - og saa denne Uvished om, hvad Fremtiden vilde bringe, og Visheden om, at gik det løs, saa laa vi paa Alfarvej, paa et af de mest udsatte Steder, hvad vi kendte fra 1848-50.

Det blev en trist Jul. Der laa som en knugende Tynge over Folk, der dæmpede al Glæde - og dog var der vist Ingen - selv den mest forsagte, der tænkte sig Udgangen saa slem, som den blev. Mine Brødre, der begge vare i København - Peter fra Sommerferien 1862, Adolph fra samme Tid 1863 - vare hjemme, men rejste igen straks efter Nytaar. Tiden sneg sig hen til Februar. Hver Dag bragte Rygter, gode og onde, mest dog de sidste og - saa kom Katastrofen, Dannevirkes Rømning og Hærens Tilbagetog til Als og Jylland. Det var atter et af disse dumpe Slag, der traf Folket saa haardt, og som man stod saa uforstaaende overfor og slet ikke kunde fatte. Man havde stolet saa fast paa Stillingens Modstandskraft, og saa blev den forladt uden - tilsyneladende - først at være rigtigt prøvet. Aldrig vil jeg glemme de Dage. Der var falden Sne, det havde tøet lidt og det var atter faldet i med Frostvejr. Vejene var spejlblanke og Føret det slettest mulige til mangedobbelt Møje for vore stakkels Soldater. Som en lang uafbrudt Linje fortsattes Forbimarchen hos os i to Dage og én Nat. Alle Vaabenarter blandede imellem hinanden uden Orden eller Overledelse, enhver større eller mindre Afdeling sørgede for sig selv, kun higende fremad, saavidt Kræfterne kunde strække til, for at naa Dybbøl og Als. - Trainvogne, Kanoner, Fodfolk, Ryttere, Officerer og Menige, alle blandede sammen og stadigt spørgende "hvor langt er der til Dybbøl?" Alle drevne fremad til den yderste Anstrengelse ved Bevidstheden om, at Fjenden var dem tæt i Hælene. At Gaarden var fuld af Krigsfold ude og inde, der kom og gik som de selv lystede, siger sig selv, og alle bad de om Mad og Drikke, saa Moder og alle Pigerne næsten uafbrudt vare beskæftigede med at skære og uddele "Rundtenommer", der bleve revne væk. Vi havde nyligt bagt Brød af to Tdr. Rug som sædvanligt, men da Sværmen endelig stilnede af, og de sidste var dragne bort, var der heller ikke eet Brød tilbage. Da Smørret slap op, lod Moder hente Svinefedt, da der heller ikke fandtes mere deraf, tilbød hun Soldaterne et stykke tørt Brød med en Skive Flæsk paa, og det blev revet bort. Det eller andet Paalæg var for længst brugt op, Mælk, Øl og andre Drikkevarer der fandtes ligeledes - men saa havde Moder ogsaa den Tilfredsstillelse at kunne sige, at hun ikke havde sagt "Nej" til nogen dansk Soldat, der bad om et stykke Brød.

Moder lod straks gaa i Gang med at bage og brygge for ikke at savne Mad, naar Ty-skerne kom. Det var med en vis Lettelse og dog med Vemod, at vi saa de sidste danske Soldater drage bort. Vi havde gjort hvad der var muligt for at hjælpe, vejlede og opmuntre dem, paaskyndet Efternølerne, opsøgt dem, der dødtrætte havde lagt sig til at sove i Lo og Lade og sendt dem af Sted i den elfte Time, nogle paa efterladte Heste og Køretøjer - nu var de borte, og nu vidste vi, hvem vi kunde vente.

- Og snart kom de - Efter kun nogle faa Timers velgørende Stilhed ovenpaa al den Forstyrrelse, kom en Uhlanpatrouille farende forbi, vendte om lidt Øst for Gaarden og forsvandt igen, men snart blev den efterfulgt af Andre, en Deling Uhlaner red ind i Gaarden med Karabinerne i Haanden, klare til Skud; da jeg gik ud til dem, spurgte Anføreren, idet han rettede sit Vaaben mod mig: "sind hier Dänen," og da jeg benægtede dette, bød han mig aabne alle Ladeporte, for at han kunde se derind, de fandt selvfølgelig ingen og rede saa atter bort. Saa vidt jeg husker var det ud paa Eftermiddagen at dette foregik, og det var først næste Dags Formiddag, at et Kompagni Infanteri marcherede ind og tog opstilling i Gaarden. Jeg mødte selvfølgelig frem for at tage imod dem, og "Hauptmanden" befalede mig øjeblikkeligt at levere ham "ein Ochse", hans Folk var sultne og skulle straks have noget at spise; deres Naturalforplejning vare de marscherede fra. Her var ingen Tid til nogen som helst Overvejelse, to Underofficerer stillede sig op ved min Side og "Hauptmanden" befalede os at gaa til Stalden, min spagfærdige Indvending om, at vi ingen "Ochse" havde, hjalp intet, og da vi kom til Stalden, udbød en af Underofficererne "hier sind ja Ochsen genug". Jeg fandt saa paa at anvise dem vor store, gamle Tyr, og en halv Snes Mand kastede sig straks over den, trak den op i Laden, fik den slaaet ihjel med en del Besvær og hejst op ved Bagbenene, som man plejer, men samtidigt med at maaske 10-15 Mand stode omkring den og flaaede Skindet af den og længe før de naaede til at faa Indvoldene m.m. udtagne, kom andre til og skar større eller mindre stykker Kød ud, som de lagde i deres Kogekar for at koge Suppe derpaa over Ild som de tændte paa mange forskellige Steder omkring Gaarden. Jeg har siden ofte tænkt paa og talt om det mærkelige ved at Tyren, der var meget ondsksfuld, ikke blev rasende over den Behandling, den fik, og gjorde Forsøg paa at overfalde dem. Som Betaling for Tyren gav "Hauptmanden" os et skriftligt stemplet Bevis paa 40 preussiske Daler for en ham leveret "Ochse", hvilket efter hans Sigende var fuldgyldig Betaling ved, og straks vilde blive indfriet af enhver offentlig Kasse, men uagtet det utallige Gange blev præsenteret paa forskellige Steder, opnaaede vi aldrig at faa en Øre derfor, kun Skade, at jeg ikke har opbevaret det som et "Kuriosum", men vi havde dengang andet at tænke paa. Fra nu af tiltog Invasionen fra Dag

til Dag. Ustandseligt strømmede der Soldater til af alle Vaabenarter. Der var i Begyndelsen af Krigen blevet valgt et Indkvarteringsudvalg, der skulde forsøge at fordele Byrden ved indkvarteringen saa ligeligt som muligt, og dettes Medlemmer vare forsamlede hele Dagen hos vor Nabo Gaardejer P. Korff og gjorde ogsaa redelige Forsøg paa at gøre Ret og Skel til alle Sider. Det var nemlig vanskeligt at faa Soldaterne til at gaa ud til de fjernere liggende Udflyttergaarde og Huse, de vilde helst blive saa nær ved Hovedvejen som muligt, hvad man egentlig heller ikke kunde fortænke den i, da det jo slet ikke var saa let at gaa en Fjerdingvej eller mere ud til deres Kvarter om Aftenen for næste Morgen atter at gaa tilbage. Tilmed var det selvfølgelig ofte vanskeligt for dem at finde Vej og naar de kom med deres Indkvarteringssejdel i Haanden og spurgte sig for, hvor den eller den Gaardejer boede, forstode Folk som oftest ikke, hvem der blev spurgt efter, da Tyskerne dels havde ondt ved at læse Navnene, dels udtalte dem galt. Følgen var at de hyppigt blive viste forkert og maatte gaa frem og tilbage og enten tvang de saa den første den bedste de mødte til at gaa med og vise Vej - baade Fader og jeg have saaledes flere Gange mattet agere ufrivillige Vejvisere - eller ogsaa indkvarterede de sig selv i den første den bedste Gaard uden at tage Hensyn til nogen Protest, men paa den Maade gik det i høj Grad ud over de ved Alfarvej liggende Ejendomme. Da Tilstrømningen stedse blev større, vidste Indkvarteringsmændene til Slut intet Raad, men paastod fuldt og fast, at nu var alt saa stærkt belagt, at der ikke var den mindste Plads tilbage. "Hvormange Mand og Heste kan De da allerhøjest regnet skaffe Plads til?" spurgte en "Feldwebel", der kom og anmeldte ny Indkvartering. De gode Mænd talte sammen og regnede ud, lagde lidt til og nævnede nogle Tal, som de mente, var det yderste, der kunde være tale om. "Godt", svarede Feldwebelen, saa siger vi dobbelt saa mange hvert sted. Det er bogstaveligt sandt. Saa opgav Indkvarteringsmændene deres Virksomhed og overlod til Soldaterne selv at gaa, hvor de vilde, men at det ikke var til Fordel for os, har jeg alt omtalt. Man gør sig vanskeligt nogen Forestilling om, hvilken uhyre Byrde denne Indkvartering egentlig var. At vi i den værste Tid ingen anelse havde om, hvor mange Soldater, der laa i Gaarden, siger sig selv. Hvert Rum var optaget, baade inde og ude. Fader, Moder og jeg havde kun et af de mindste Værelser for os selv, og derhen maatte vi flytte alle mulige Ting for at holde lidt igen paa dem. Alle øvrige Værelser vare belagte med Officerer og Ligestillede. Hver aften blev der slæbt Halm ind og lagt paa Gulvene i flere af de største Værelser for at tjene som Leje for saa mange Mennesker som muligt, og om Morgenen blev der saa af Soldaterne selv gjort rent igen, hvordan der blev gjort, kan man nok slutte sig til. Alle Døre stode vidt aabne Nat og Dag, men samtidigt fyredes der stærkt i kakkellovne for at faa Varme. Da vi selvfølgelig havde fuldt op af Officerer i de bedste Værelser

og Gæstekamre, og hine saa vidt det var muligt forlangte deres Mad tilberedt, var Moder og Pigerne assisteret af Oppasserne stedse i fuld Virksomhed dermed. Hele Natten kom og gik Soldater med Meldinger og Befalinger, og Lysene brændte altid. - Vi vidste sjældent i Forvejen, naar en Afdeling skulde rykke ud, men skete det, kom der straks andre i Stedet, saa fuldt var der altid. I det omtalte Værelse sov Fader og Moder, naar det endeligt lykkedes dem at komme til Ro, medens jeg i lang tid sad og sov i en gammel Lænestol ved Kakkelovnen med Faders Lammeskinds Pels paa, da en Officersaspirant havde jaget mig ud af mit Værelse og selv indkvarteret sig der. Jeg kom dog som Regel først efter Midnat eller saa til at indtage min Plads der, da jeg hele Aftenen fra Tid til Anden sammen med Mesteren paa Teglværket, der hele Dagen gik og hjalp til paa Gaarden, maatte gøre en Runde uden om alle Bygningerne for at slukke Ilden paa de mange forskellige Steder, hvor Soldaterne havde tændt op for at lave Mad. Mærkeligt var det for Resten, at der ikke gik Ild i Husene; thi foruden den fare der laa i den foranførte Kendsgerning, brændte der Lys overalt. Soldaterne købte de dengang brugelige "Tællelys", som de anbragte alle mulige Steder og satte fast ved at lade lidt smeltet talg dryppe paa en Bjælke eller andet Steds og sætte Lyset deri, ubekymrede om hvor megen Halm eller deslige, der laa omkring det, og ofte gik de saa bort og lode Lyset brænde. At Lo, Lader og Stalde vare fulde af Folk, siger sig selv. Især var Kostalden et yndet Opholdssted, da der var saa lunt. Hele Fodergangen mellem de to Rækker Køer var altid fuldt belagt og den gamle Røgter kunne ikke komme til at fodre Køerne om Morgenen; det lykkedes ham ikke at faa Soldaterne bort, før alle Køer begyndte at brøle af Sult, saa maatte de fortrække. Denne store Belægning af Kostalden medførte andre Ulemper. Naar Pigerne kom for at malke, stillede Soldaterne sig op i Gangen og ventede, til Pigerne rejste sig op for at gaa til den næste Ko. Saa tog en af Soldaterne Pigen om Livet og holdt hende, et Par andre tage Spanden, hældte Mælken i deres Blik-Kogekar og gav hende den tomme Spand tilbage, medens de med Ord og Tegn tilskyndede hende til at malke den næste Ko. Det er hændt, at Pigerne kom fra Malkning med kun nogle faa Potter Mælk af vore 40 á 45 Køer. Selvfølgelig forsvandt alskens Fødevarer ligeledes. Fjerkræ gik først sin Vej end ikke Duerne undtagne. Kælderdøren blev brudt op, og Mælk, Fløde og Smør forsvandt, Brød og Øl ligeledes. Kun hvad der var i Spisekammeret kunde nogenlunde holdes i Fred, thi til dette var der kun Adgang fra Køkkenet, og her færdedes vor trofaste Husjomfru og Pigerne hele Dagen; men det er ogsaa hændt, at de ikke kunde komme derind halve Dage ad Gangen, thi Køkkenet var fuldt af Soldater og vilde nogen gaa derind trængte de efter, og lykkedes det saa endeligt at faa dem ud igen, viste det sig altid, at der samtidigt var forsvundet, hvad der i Skyndingen kunde faas fat paa. Men det værste var næsten, at alle Kogekar,

Kedler, Gryder, Pander, Tallerkener o.s.v. forsvandt saa at alle disse Ting efter Brugen maatte bæres ind og opbevares i det omtalte eneste Værelse, vi havde til vor Raadighed. Ikkedestomindre lykkedes det som oftest Soldaterne at forsvinde med en Thekedel, en Gryde eller lignende, naar vedkommende, der havde brugt den, var saa uforsigtig at sætte den fra sig bare et Øjeblik, og jeg har mange Gange ledsaget Husjomfruen rundt om i Udhusene for at lede efter slige Genstande, som hun skulde bruge til Madlavning for Officererne. Saaledes stod hun en dag og kogte Vand til The, medens Køkkenet var fuldt af Soldater, der vilde lave Kaffe af brændte og malede Bønner, som de lige havde faaet udleveret. Begge Parter stode med lige stor Interesse og saa efter, om Vandet snart kogte, og da dette Tidspunkt indtraf, var der een, der tog Jomfruen om Livet og holdt hende, medens andre hældte deres Bønner i Thekedelen. Der var jo intet andet at gøre, end at lade dem lave Kaffen færdig, og saa sætte friskt Vand over Ilden; men da den samme Forestilling gentog sig anden Gang, maatte hun ind og klage til Officererne, og først da en Leutenant blev sendt hende til Hjælp, lykkedes det at faa kogt Vand til The. Som Illustration til min Omtale af den store Indkvarteringsbyrde kan jeg anføre, hvad en Oberstleutenant skrev i en Anbefalingskrivelse, som han medgav Moder, da hun ønskede at tale med Fader og mig, medens vi sad i Arresten paa Graasten; han opgiver at der dengang, den 5 April laa 8 Officerer, 164 Mand og nogle og 50 Heste paa Gaarden, men da Tallene ere angivne saa nøjagtigt har det sikkert været den officielle Indkvartering, medens der faktisk som sædvanligt har været mange flere. Først efter Dybbøls Fald den 18 April indtraadte der nogen Lettelse heri. En anden stor Ulempe havde vi med at skaffe Plads til de mange Heste. Jeg ved at Mesteren og jeg talte op, at der sikkert var anbragt eet Hundrede Stykker omkring paa Gaarden, men da var ethvert Hul ogsaa optaget og de mest utrolige Steder anvendte til "Stald". Saaledes fandt jeg f.Ex en Dag Heste i Hønseshuset - Høns og Ænder vare jo for længst spiste - uagtet Døren derind var saa lille, at det var mig en Gaade, hvorledes det var muligt at faa en Hest igennem den. Og i den smalle Gang mellem Krybberne i Svinehuset stode Heste paa den Maade, at den første var rykket baglæns ind, den næste med Hovedet imod hin o.s.v., men for at komme hen til de, der stod længst inde maatte Soldaterne krybe langs ad Skillerummene imellem Gangen og Svinestierne. - Ofte var Gaardspladsen fuld af Kanoner med Tilbehør af Trainvogne, Pontonvogne og en Mængde af andre forskellige Køretøjer, hvis Forspand vi skulde huse. I Tærskeloerne stode Hestene saa tæt som Sild i en Tønde, i Vognporte, i Hakkelserummet, i Hestegangrummet til Kærneværket, i Kostalden naar en enkelt Plads var tom der - overalt. Og saa krøbe Soldaterne op i Gulvene og kastede den utærskede sæd ned, stillede Negen op paa Rodenden foran Hestene og lod dem æde af Toppen hvad de vilde,

medens resten blev kastet ind under dem som Strøelse. Den aftærskede Halm var jo nemlig snart brugt, og da det selvfølgelig var en umulighed at komme til at tærske, hjalp Soldaterne sig paa den Maade. Og for Resten hjalp vi selv med. Køerne og vore egne Heste skulde jo have noget at æde, og i mange Uger stod vor gamle Daglejer, Jens Ærbo og skar utærsket Sæd paa Hakkelsesmaskinen til Foder for vore Kreaturer. Men Hestene vare som oftest ikke hjemme. I begyndelsen blev der gjort Forsøg paa at rekvirere Køretøjer paa sædvanlig Vis og saa vidt muligt paa Omgang, naar der indløb ordre til at stille saadanne, hvad der for Resten skete hele Dagen igennem, men snart fandt vedkommende Underofficerer ud af, at det var langt nemmere selv at forlange en Vogn, og den tages saa selvfølgelig det første det bedste Sted uden megen Snak om den Ting. "Brauche einen Wagen, gleich anspannen lassen", det var den sædvanlige Formel. Men desværre hændte det alt for ofte, at de glemte at sende Vognen hjem igen og beholdt den i flere Dage, hvad der, især i den kolde Tid var en slem Tur for baade Kusk og Heste. De første trykkes sig derfor ogsaa efterhaanden slemt ved at skulle af Sted, men da vi selvfølgelig ikke kunde sende Vognen af Sted uden Kusk, maatte jeg forklare Sagen for Underofficeren, og han bragte meget snart den Sag i orden ved Hjælp af - Sabelskeden. Denne Maade at argumentere paa forstode Preusserne i det hele taget udmærket godt, og det kan ikke nægtes, at den øvede en vis Virkning. Det skete ofte, at vi ikke havde et eneste Par Heste hjemme, og at det i et saadant Tilfælde er faldet mig meget svært at overbevise Vedkommende, der kom og forlangte en Vogn, derom. Dertil kom saa, at naar vore Heste vare ude, trak Soldaterne deres Heste ind i vor Stald, og kom vore Folk saa hjem, kunde vi selv se til, om vi kunde finde et hul at sætte Hestene ind i. Da vi naaede Foraaret vare ogsaa næsten alle Heste syge og to af dem døde. Man vil nok kunne forstaa, at det var en drøj Tid for os alle, og ofte naar vi indbyrdes kunde faa et Øjeblik Ro til at tale sammen forsøgte vi at trøste hinanden med at sige, at nu kunde det da heller ikke blive værre. Det Tidspunkt naaedes jo ganske vist ogsaa, men saa kom for Moders Vedkommende dertil, at Fader og jeg bleve arresterede - hvormed jeg senere skal fortælle. Almindelige civile Folk saa vi paa den Tid kun sjældent, enhver havde nok at gøre hos sig selv, højst kunde én af vore Naboer liste sig ind ad en Bagdør, for at se, hvordan det stod til hos andre, men til lang Snak og Beklagelse var der hverken Tid eller Lyst og med en Hovedrysten og et stiltfærdigt "nej, dette er dog for galt, hvad skal det blive til", listede han saa stille af igen. Det viste sig snart, at Tyskerne havde ment, at de kunde tage Dybbøls Skanser paa kort Tid, og de forsøgte ogsaa derpaa først i marts, tror jeg, men de bleve slemt afviste og maatte skride til en regelmæssig Belejring af Stillingen, hvorfor der blev slæbt en mængde store Kanoner og andet Belejringsmateriel herved. Vejene vare derfor ogsaa bundløse af den

megen Færdsel, saa jeg begriber ikke, hvordan de kom frem, jeg har set Vogne og Kanoner køre igennem til midt paa Hjulfælgene udenfor vor Gaard uagtet det var et af de højst beliggende Steder i stor Omkreds. Da saa Skydningen mod og fra Skanserne rigtigt begyndte var der ingen Ro Dag eller Nat. Ustandseligt drøede Skuddene med meget smaa Mellemrum, og naar vi om Aftenen laa i Sengen duredede den for hvergang der lød et Skud fra de store Kanoner. Det blev efterhaanden en Lidelse med den uophørlige Skydning, tilmed da vi vidste, hvad vore brave Soldater maatte lide under den. At vore Kanoner og Geværer vare Tyskernes langt underlegne, fik vi snart Syn paa Sagen paa, ligesom at ogsaa disse vare vore Soldater saa langt overlegne i Antal. Om Dagen kunde vi ogsaa se at vore Skandser kun svagt besvarede Ilden fra Tyskernes Batterier saa det Tidspunkt maatte jo komme, da vore Skandser vare skudt sønder og sammen. Tyskerne havde selvfølgelig ventet det længe før det indtraf, og det var ikke den mindste Tort, at vi hele Tiden maatte døje deres Pral og Hovern og Haan, og den sparede de ikke paa. Jeg vil her kun indskyde en Bemærkning om, hvor uheldigt det var for vort Forsvar af Dybbølstillingen, at Fjenden – hvad der jo er bekendt nok - anlagde Batterier paa Broagerland, fra hvilke han ikke alene kunde beskyde Stillingen fra Siden – tværs over Vemmingbund - men ogsaa sende Kuglerne helt ind i den aabne By Sønderborg og derved tilføje os stor Skade. Jeg antager ikke, at de sagkyndige ved Anlægget af Dybbølstillingen have været fuldt ud bekendte med den Kendsgerning, at man havde konstrueret saa langtrækkende Skyts og kunde bringe det i Anvendelse mod os, at det for os civile Folk var en fuldstændig - ikke behagelig - Overraskelse er let begribeligt. Efter den regelmæssige Belejrings Begyndelse indtraadte nogen Forandring i Indkvarteringen, idet denne ikke skiftede saa ofte, men i Reglen blev liggende i 8 Dage. Saa kom vor Indkvartering ind til Dybbøl og Afløsningen kom tilbage til os i “Ruhequartier” – som de sagde. Da Soldaterne og Officererne i Reglen opsøgte deres gamle Kvarter, medførte det, at vi efterhaanden lærte en Del af dem at kende, og for Officerernes, deres Oppasseres og andre af de bedstes vedkommende, var det relativt behageligt, men det medførte ogsaa, at de blev saa “huskendte”, saa hvert Hul blev eftersøgt og gennemrodet, eventuelt taget i Brug, og det er sikkert, at i den Tid blev de fleste Tyverier begaaede. For Soldaternes Vedkommende bestod det nu væsentligst i Fødevarer og Brændsel, men der begyndte nu at følge et Slæng af marketendere, løse Fruentimmer, omløbende - eller rettere omkørende Handlende og andet sligt Pak, efter Soldaterne, og det var det værste Udskud, der tænkes kunde og bidrog i høj Grad at gøre Tilværelsen næsten utaalelig. De havde som oftest en Vogn i hvilken de opholdt sig og fra hvilken de solgte deres Kram til Soldaterne samtidigt med at de skjulte deres Tyvekoster i den. De stjal værre end Ravne alt, hvad de kunde faa fat i og overkomme,

og jeg er vis paa, at de slette Elementer blandt Soldaterne vare dem behjælpelig dermed. Da alle Døre stode aabne Nat og Dag og der stadig var Færdsel ud og ind, var Sagen jo ikke saa vanskelig, men Resultatet var saa meget mere forbavsende - for os. I begyndelsen klagede vi til Officererne over disse Forhold og over det overhaandtagende Tyveri, men vi bleve snart belærte om det unyttige heri. Vel hørte Vedkommende som Regel nogenlunde velvilligt paa vor Fremstilling derom - det hændte dog ogsaa at vi straks blev afviste og fik Grovheder i Tilgift - men efter nogle Talemaader om at Sligt jo var uundgaaeligt i Krigstider o s v - og Gud skal vide vi kunde mærke at det var Krigstid - endte det gerne med Forsikringen om, at hvis vi kunde paavise, hvem Tyven eller Ugerningsmanden var, saa vilde Vedkommende selvfælgeligt blive draget til Ansvar derfor. Saa gik vi med den Besked og vare lige kloge, thi hvem vilde paatage sig blandt saa mange Mand, der jo alle lignede hinanden, at udpege den, eller de, Skyldige, og selv om det lykkedes at finde ham og faa ham til at følge med, saa paastod han ligeoverfor Officeren, at han var fuldstændig uskyldig og aldeles uvidende om den Sag, og - det var Krigstid. Ingen Befalingsmand turde give os Ret og sine Undergivne Uret, hvorved denne vilde paadrage sig Straf. Sagen blev affærdiget med et Skuldertræk.

Naar jeg nu vil forsøge at fortælle om, hvorledes det saa ud hos os, ude og inde, da vi efter Dybbæls Fald og Overgangen til Als endeligt naaede at se Soldaterne drage bort, frygter jeg for, at man næppe vil tro mig, men anse Beretningen derom for noget overdreven, og dog er alt, hvad jeg her meddeler desangaaende, desværre bogstaveligt sandt. Jeg vil ikke tale meget om, hvad der forsvandt af Fødevarer, Mælk, Smør og andet spiseligt, jeg har før skrevet derom, og det kan forekomme nogle læsere meget naturligt, at Soldaterne ikke gør sig store Betæneligheder desangaaende; det var Krigstid og de vare i et fremmed Land. Det var vel ogsaa det mindste. Der var nok af andre Ting, der gik i Løbet. Jeg har før omtalt alle Køkkenredskaber o s v. Paa Loftet bleve Kisterne tømte for Fodposer, Overtræksstøvler, Rejsetæpper og Kapper, Hestedækkenner, Overtøj og alt, hvad der ellers var nemt for Haanden. Nu vil man naturligvis indvende, at disse Ting kunne være gemt bort - ja hvor? Man har ikke og kan vanskelig have i den Grad under Laas og Lukke paa Landet, men Lofterne vare aflaaede, Skabene og Kisterne tildels ligeledes, men Laasene sprængtes fra og det var umuligt at have sin Opmærksomhed fæstet paa hvert Sted i Huset overfor Folk, som færdedes alle Vegne. Og som et Bevis paa Tyvenes Frækhed vil jeg anføre, at der i Vaskehuset blev brækket ud af Indretningen og borttaget en Kobbervaskekedel uagtet Soldaterne jævnlige selv brugte den til at koge Mad i. Naturligvis var det det førømtalte Marketerderpak der udførte disse og andre Skændselsgerninger, men Soldaterne, som jo laa

allevegne omkring, maa have set igennem Fingre dermed, da det ellers var umuligt at gennemføre. Vi mistede ogsaa to gode Arbejdsvogne og efter den Tid maatte vi altid tage et Hjul af de Vogne, vi havde staaende paa Gaarden om Natten og sætte det ind i Kalekammeret, hvor Folkene sov. En vogn med tre Hjul kunne de dog ikke bruge. Saa kommer jeg til, hvad der blev brændt, og her tror jeg lettere at kunne nævne, hvad der ikke blev brændt, thi meget var der ikke tilbage. At Brænde og Tørv for længe siden var brugt siger sig selv, vi maatte hente nylig fældet "grønt" Træ i Skoven, men da det selvfølgelig var vanskeligere at faa Ild i, gik alt hvad der fandtes paa Gaarden af brændbare Ting op i Røg. Alle Haandredskaber, alle Avlsredskaber, forsaavidt de vare af Træ, Vognfjælle og Bunde, Høsletter, Slydstænger (tynde Stænger, der naar fra Bjælke til Bjælke for at bære Sæden i Stedet for fast Loft), Siebøtter (Kar til at sætte Mælken op i efter Malkningen, som man dengang brugte af Træ, nu af Blik) af hvilke vi havde mange Snese liggende, malede baade ind- og udvendigt, Spande og Kar, ethvert Stykke af Træ, der var løst, eller som det var muligt at brække løst, var væk. Der var saa ryddeligt alle Vegne, for der var tomt, hvor man kom hen. I Staldene og Udhusene, hvor Soldaternes Heste havde været opstaldede var der aldrig blevet gjort rent. Gødningen laa derfor overalt alenhøjt og mere til. Naar Døre og Porte ikke mere kunde lukkes eller aabnes, blev de løftede af Hængslerne og kastede til Side og da Hestene efterhaanden kom saa højt til Vejrs, at de kunde naa Taget, aade de Hul paa dette indvendigt fra, saa vi kunde se tværs igennem Tagene til alle Sider. Vor førømtalte gamle Husmand og jeg laa siden i mange Dage paa Tagene for at faa stoppet de værste Huller. Hvad der af Gødning og andet Affald blev fejjet og skrabet sammen paa Gaardspladsen beløb sig til mange Læs og det er bogstaveligt sandt at der over Husdørenes Tærskel - Døren havde jo ikke været lukket i flere Maaneder, - var faststampet et lag Skarn paa over ½ Alens Højde, aftagende ud og indefter. Hvor stort et lag Snavs der laa over Gulvene i de Værelser, Soldaterne havde tilegnet sig ved jeg ikke, men jeg var selv med til at pløje det op med Skuffejern og Skovl inden der kunne være tale om at anvende Kost og Gulvskrubbe. I Officerernes Værelser var det naturligvis bedre, men jeg tør dog frit sige, at enhver Husmoder vilde have grædt hvis hun havde set den Tilstand, i hvilken hendes gode Værelser og disses Genstande, ikke at tale om Senge o.s.v. befandt sig. En gammen Bonde nede i Byen, Hans Nissen, der vist i flere Maaneder ikke havde været uden for sin Gaard, kom en Dag kort efter at Soldaterne vare borte, forbi ude paa Vejen og traf mig der. Vi taltes ved og han sagde da bl. Andet "ja, her kan man da se, at der har været Indkvartering, det ser omtrent ud som hjemme hos mig; det er dog ikke lige slemt alle Steder; men der er jo ogsaa to slags Folk til." Hermed sigtede han til, at Hjemmetyskerne vare slupne bedre derfra, og det er nok muligt, han havde Ret.

Jeg vil her anføre, at vi aldrig, hverken af Tyskerne eller fra Danmark modtog nogen Erstatning eller Vederlag i nogen form for al den lidte Skade, saa det var et meget betydeligt Tab vi baade direkte og indirekte led ved Krigen. Som det gik os, gik det dog ogsaa alle andre dansksindede Folk paa vores Egn. Vel var der Tale om, at der blev indsamlet mange Penge i Tyskland til uddeling blandt de ved Krigen skadelidte, og det er sikkert utvivlsomt, at mange af egnens Hjemmetyskere, især dem, der havde gode Forbindelser og forstode at "hænge paa alle Steder" have modtaget vel endog betydelige Beløb. Men derom taltes der kun Mand og Mand imellem, officielt forlød der intet derom, ligesom man heller aldrig, trods Opfordring dertil, saa offentligt Regnskab desangaaende. Derimod hed det sig, at beboerne i Dybbøl og andre Steder i umiddelbar Nærhed af Krigsskuepladsen, fik deres Tab fuldt erstattet, og sikkert er det, at man paa den Egn efter Krigen næsten ikke saa andet end nye Gaarde. Men dels vare de gamle vist alle brændte, og dels havde de Folk lidt saa meget, at det kun var simpel Ret, at de fik Erstatning. Saaledes maatte f.Ex alle Beboere i Dybbøl By flytte helt bort med Kreaturer og Bohave og alt, hvad flyttes kunde, og da de efter Stormen fik Tilladelse til at vende tilbage laa Husene paa Jorden, Hegnene vare sløjfede og Markerne gennemrodode og opkørte af Løbegrave, Brystværn, Veje og andet.

Jeg har paa rette Sted glemt at omtale en Sag som jeg her vil skænke et Par Ord. At vi paa den Maade der ligeledes med den aftærskede saavel som den ikke tærskede Sæd maatte blive bar for Fourage til vore Kreaturer, kan man let tænke. Der blev saa fra Sydslesvig og Holsten sendt mange Jernbanevognladninger Halm til Flensborg til fordeling mellem dem, der trængte dertil, efter der højlydt var klaget over den antydede Mangel. Jeg og een af vore Karle have hentet mange Læs Halm i Flensborg; vi fik det udleveret med et bevis fra vor tyske Byforstander, som denne var velvillig nok til at give mig. Vor brave gamle danske Sognefoged og Nabo J.N. (Johannes Nicolai) Clausen var for længst afskediget.

Saa vil jeg her endnu omtale en lille Begivenhed fra Krigen, som jeg husker saa tydeligt. Begge mine Fætre, Peter og Gustav Thullesen var indkaldte til Hæren. Den ældste af dem, Peter, var 34 Aar gammel, han havde i mange Aar været sine Forældres trofaste Støtte og Hjælper og i ikke saa faa Aar alene staaet for Styret af Gaarden; det var derfor med tungt Hjerte at de gamle saa ham tage bort i en saa vanskelig Tid. Han kom til Als og var med til Forsvaret af Dybbøl Skanserne, indtil han ved Stormen paa disse tilligemed saa mange andre brave Soldater blev taget til Fange af Tyskerne. Fangerne bleve førte til Graasten, hvor de bleve Natten over for næste Dag at føres videre Syd paa, foreløbigt til Flensborg. Peter fik om Aftenen Lejlighed for at skrive et Par Ord til mig

paa en Lap Papir med Bøn om at vente paa ham uden for vor Gaard næste Dag med noget Smørrebrød og lidt Penge. Han havde for sine sidste Skillinger og gode Ord bevæget en Dreng til at overlevere Papiret. Selvfølgelig stod jeg næste Morgen i god Tid ude paa Vejen med en god Forsyning Mad, med nogle Daler og med den for ham gode Efterretning, som jeg i Mellemtiden havde forskaffet mig hos vor hjemmetyske Byforstander, at han som alle andre Slesvigere, vilde blive frigiven, naar han kom til Flensborg, hvad ogsaa skete. Længe stod jeg og saa det sørgelige Tog af de mange Fanger drage forbi, før han endelig kom. Det var lykkedes ham ubemærket et Par gange at bytte Plads med sine Kammerater saaledes, at han gik yderst i Rækken ud imod vor Gaard. Paa siden af Kolonnen marscherede der en tysk Soldat med et skarpladt Gevær for hver ti Skridt. Jeg hilste paa Fætter og vilde følges med ham, men den nærmeste Tysker vilde straks jage mig bort. Det lykkedes mig dog at formilde ham ved gode Ord og ved at stikke "en Mark" til ham, og jeg fik Lejlighed til at aflevere min Mad, mine Penge og min gode Efterretning om, at han ikke skulde til Magdeburg som han havde frygtet for, hvilket alt i Forening bidrog til at hæve hans sunkne Mod en Del, skønt Maden ikke forslog meget, da han straks maatte dele den med sine sultne Kammerater. – Da de saa om Aftenen naaede Flensborg, blev han ganske rigtigt løsladt og gav sig endnu samme Nat paa Vej hjem. De gamle kunde først ikke forstaa, hvem det var, der bankede paa og forlangte at indlades, men stor blev Glæden, da de endelig kendte ham og saa ham sund og rask for sig. Dog, da den første Overraskelse havde sat sig lidt, blev hans brave gamle, danske Moder pludseligt betagen af Angst og udbrød: "men min Søn, hvor kommer du egentlig fra, du er da vel aldrig desserteret?" "Nej Moer, hvor kan du tænke det om mig" - "Jeg vil heller ikke tro det om dig, min Søn, men de andre kunde jo have tvunget dig til at gaa med." Hermed sigtede hun til den desværre saa sørgeligt bekendte Kendsgerning, at Sydslesvigerne og Holstenerne løb hjem hver Gang der gaves en Lejlighed dertil. –

Jeg vil nu som Slutningen fra disse Beretninger fra Krigen fortælle lidt om, hvorledes det gik til, at Fader og jeg blev arresterede. Som bekendt bleve alle danske Embedsmænd afsatte og hjemsendte, efterhaanden som Preusserne rykkede frem i Hertugdømmerne. Da der nu for et Par Aar siden var bleven udnævnt en ny Herredsfoged i Lundtoft Herred og Fader, med Rette, antog at ogsaa han vilde blive udvist, anmodede han mig en Dag kort efter at Tyskerne vare komne om at tage til Graasten og bede Herredsfogeden om at medtage nogle Penge til mine Brødre i København, da vi ikke paa sædvanlig Maade kunde faa Forbindelse med dem, eftersom Postgangen o.s.v. var standset. Jeg skrev saa et Brev til dem, hvori jeg fortalte noget om, hvorledes det stod

til hos os, og jeg skal villigt indrømme, at jeg ogsaa bl. A. omtalte Preussernes Adfærd hos os og andre Steder i lidet smigrende Vendinger; og med dette Brev og nogle Penge tog jeg saa til Graasten for at opsøge Herredsfoged Krag. Min Rejse var imidlertid forgæves, da det viste sig, at Herredsfogeden allerede var borte, saa jeg maatte vende tilbage med uforrettet Sag. Nogen Tid efter fik vi imidlertid at vide, at der var aabnet Postforbindelse til Danmark over Lübeck, og da Fader frygtede for, at mine Brødre kunde være i Pengetrang, afsendte han et Pengebrev til dem og vedlagde for Nemheds Skyld det Brev, jeg som ovenfor anført, havde skrevet og som desværre ikke var bleven tilintetgjort. Jeg blev meget forskrækket, da jeg hørte, hvad Fader havde gjort, og Følgerne viste sig ogsaa snart. En Dag, da vi mindst tænkte paa noget ondet, indfandt der sig nemlig 4 el. 5 af de røde Husarer hos os, fuldt bevæbnede og under Anførsel af en Underofficer. De forlangte at tale med Fader og mig, og da vi begge lidt efter kom til Stede, kommanderede Anføreren med højt hævet Pistol i Haanden, en Mand hen foran hver Dør, hvorpaa han fremdrog og oplæste en Ordre, der lød paa at Fader og jeg “sofort” skulde arresteres og bringes til Hovedkvarteret paa Graasten. Vore Hænder bleve nu sammenbundne paa Ryggen af os med dertil medbragte Reb og de belavede sig paa at marschere af Sted med os. Herimod nedlagde jeg dog indsigelse og forlangte, at vi vilde køre, og efter nogen Modstand indvilligede Anføreren til sidst heri. En af vore Karle spændte saa for en Høstvogn, paa hvilken der blev lagt nogle Agefjælle (Siddebrædter) for at vi alle kunde faa Plads, og paa den bleve vi saa anbragte med en Husar paa hver Side af os. Undervejs maatte jeg flere gange anmode én af Husarerne om at pudse min Næse med mit Lommetørklæde, da jeg jo selv var forhindret fra at gøre det. Da vi kom til Slottet paa Graasten, hvor Hovedkvarteret var, bleve vi fremstillede for en højtstaaende Officer - jeg hørte senere, at det var selve Prins Friedrich Carl - der straks gav sig til at udskælde mig for Spion m.m. - Fader stod bag ved, og til ham blev der intet sagt. Jeg protesterede bestemt mod de fremsatte Beskyldninger, men min Indsigelse besvaredes med et højroret “Halt's Maul”. Vi bleve saa førte til det civile Arresthus, hvor jeg blev sat ind i en Celle med et lille tilgitret Hul højt oppe i Væggen, en Træseng med nogen muggen Halm og en Træbul til at sidde paa. I Væggen var der indmuret Lænker med Bøjler til Arme og Ben, hvad der dengang gjorde stærkt Indtryk paa mig. Jeg husker ikke bestemt, om Fader dengang slap fri, eller om ogsaa han kom i Arrest, men han kom hjem før jeg. Sikkert er det dog, at han engang har siddet i Arresten, thi han fortalte bagefter, at da han havde siddet ude i Gaarden, traf han sammen med en Vagabond, der var sat ind for Løsgænger, Tyveri m.m., og over hvem fader nogen Tid i forvejen havde holdt Forhør. Da Tyven nu saa ham, blev han først noget forundret, men “opmandede” sig snart og gav sig til at udskælde Fader,

fordi han i Forhøret - efter hans Mening - var bleven for haardt behandlet, og nu viste det sig jo dog, at Fader vel ikke selv var bedre end ham. Hvorlænge jeg dengang blev i Arresten, husker jeg ikke saa bestemt, vistnok 3 à 4 dage. Jeg var flere Gange i Forhør angaaende det omtalte Brev, der blev forelæst for mig, og som jeg maatte tilstaa, at jeg havde skrevet. Heldigvis skrev jeg dengang en meget ulæselig Haandskrift og havde heller ingen Umage gjort mig i den Anledning, da det jo kun gjalt om at sende mine Brødre nogen Underretning om os. Den tyske Avditør havde derfor ondt ved at læse, hvad der stod og saa at oversætte det, han spurgte mig flere Gange om hvad der stod og, hvad det betød, og jeg fik derved Lejlighed til at lempe lidt paa nogle stærke Udtryk. Jeg slap saa med nogle Dages Fængsel, men de var ogsaa slemme nok. Jeg frøs meget, især om Natten, og jeg var meget glad over, at jeg havde faaet min Kappe paa. Der laa et Par Bælgvanter i én af Lommerne, dem trak jeg paa Fødderne og borede mig ned i den mugne Halm, hvor modbydeligt det end var mig.

Der hengik derefter nogen Tid, før vi atter bleve forulempede, men en Dag, mens jeg var kørt til Flensborg efter Halm - vistnok een af de sidste Dage i Marts var Fader atter bleven Afhentet, og der var given ordre til at jeg skulde indfinde mig hos vor Nabo, Gaardejer Schütt, saa snart jeg kom hjem. Da jeg kom derhen vare, foruden os, flere andre dansksindede Mænd blevne førte derhen, og paa en rekvireret Vogn bleve vi saa alle, under Bevogtning, transporterede til Graasten, hvor der var etableret Vagt i et lille Hus, der ligger paa venstre Haand, lige hvor Gaden begynder. Her bleve vi, tilligemed nogle andre Mænd fra Graasten og Omegn, anbragte i et lille Gavlværelse paa Loftet, ikke større end, at der lige kunde staa en Seng, et Bord og et Par Stole. Uden for Døren stod der en Skildvagt. Jeg er for længst den eneste overlevende af de otte Arrestanter, der dengang var samlede der, men jeg var jo ogsaa langt den yngste af dem. Her er Navne: Farver Jørgensen (A.D. Jørgensens Fader), Degn Olsen og Gæstgiver Lorentzen fra Graasten. Faders Skrifer, Clausen, Degn Nielsen, Fader og jeg fra Rinkenis og en lille Kromand og Smaakører, Chr. Filipen fra Trappe, en Samling Huse i Sognet. At Bekvemmelighederne i vor "Lejlighed" ikke var store, siger sig selv. Farver Jørgensen og Fader, som de ældste, sov i den i Værelset staaende Dobbelt seng, vi andre laa i nogen Halm paa Gulvet, som vi, ved Velvije fra Skildvagtens Side bar ind ud Aften og Morgen. Naar vi saa havde "gjort rent", fik vi en Spand Vand ind, hvori vi alle kunde vaske os, og saa tillodes det at aabne et Vindue lidt paa Klem for at faa nogen højlig tiltrængt frisk Luft ind, men alle disse "Begunstigelser" opnaaede vi kun ved stedse fornyede Forhandlinger med vore Bevogtere og mod Erlæggelse af klingende Mønt. For vor Forplejning maatte vi selv sørge. Paa vor Forespørgsel derom fik vi den

Besked, at vi kunde faa Naturalforplejning udleveret i Lighed med Soldaterne, og da vi ønskede Oplysning om, hvorledes vi skulde faa den tillavet, fik vi den Besked, at det blev vor egen Sag. Arrestanterne fra Graasten fik saa sendt bud hjem til deres Hustruer om at bringe dem Mad, og Fader og jeg formaaede ovennævnte Gæstgiver Lorentzens Hustru til for gode Ord og Betaling, ogsaa at sørge for vore Fornødenheder i den Retning. - Efter godt og vel otte Dages Indespærring slap vi saa fri. Jeg har ikke oftere været sat fast, men jeg tror nok, Fader senere hen paa Forsommeren, da jeg var borte, i nogle Dage blev ført til Flensborg tillige med mange andre danske Mænd, men det hørte saadan med til Dagsbegivenhederne, at man til Slutning ikke gjorde megen Ophævelse derover. Det har sikkert været kort før Overgangen til Als. Vi bleve nemlig snart klar over, at alle disse Indespærringer af de dansksindede Borgere, altid gik forud for de paatænkte Angreb paa de danske Stillinger, saa det vist har været af Frygt for, at vi skulde røbe noget eller sende Underretning til de danske, der bragte dem til at sikre sig de Folk til hvem de nærede Mistillid i saa Henseende. For Resten maa jeg her indskyde, at hverken Fader eller jeg toge nogen Skade af den Behandling, der blev os til Del, i hvilken Henseende vi vare heldigere end mange andre. Saaledes blev f.Ex Pastor Bülow i Dybbøl - en Søn af Sejrherrn fra Fredericia - tillige med sin Hustru og deres Pige, samt flere andre danske Folk der fra Egnen, i flere Dage holdt indelukkede i Dybbøl Kirke, men Opholdet i den kolde Kirke, midt i Vinterens Hjerter, gav den stakkels unge Præstefru et saadant Knæk, at hun aldrig forvandt det, men nogen Tid efter døde af Lungebetændelse. Ikke bedre gik det en ung Læge fra København, Dr Wedell, der kort før Krigen havde nedsat sig som praktiserende Læge paa Graasten. Han blev anholdt og maatte - saa vidt jeg mindes - blandt andet tilbagelægge et stort Stykke af Vejen til Flensborg til Fods i Snesjap og Pløre med Morgensko paa Fødderne. Om han har været Genstand for anden Mishandling ved jeg ikke, men det er en Kendsgerning, at han afgik ved Døden kort Tid derefter.

Bleve Fader og jeg end, som anført, ikke oftere satte bag Laas og Slaa, saa var der dog en anden - ganske vist mildere - maade paa hvilken vi bleve forulempede. Der blev nemlig en skønne Dag tildelt os hver en "Bevogter". Der indfandt sig to Husarer, der havde Order til ikke at lade os af Syne noget Øjeblik, men følge os, hvor vi gik og stod. Det var os ganske vist ikke forment at forlade Huset eller Gaarden, hvis vi ansaa det for nødvendigt, men vores "Beskytter" marscherede i saa Tilfælde trofast ved Siden af os, og da dette Selskab i Længden var mindre behageligt, er det klart, at vi helst foretrak at blive inden Døre. Heri skete dog en Forandring for mit Vedkommende. Foraarsarbejdet tog sin Begyndelse og jeg var nødt til mindst én Gang hver halve Dag at se efter

Folkene, der arbejdede i marken. Min Husar maatte altsaa med, og han og jeg travede rundt i Pløjejorden for at se, hvorledes det gik med Saaningen af Foraarssæden o.s.v, men her fremkom en stor Ulempe ved Sagen. Det var os nemlig strengt forbudt at tale Dansk til noget Menneske - da Husaren jo saa ikke forstod os - men da Folkene ikke forstod Tysk, var det forbundet med ikke ringe Vanskelighed for mig at klare Sagen. Jeg maa dog til Husarernes Ros sige, at de fleste af dem vare temmelig medgørlige i den henseende. De laa nemlig i Kvarter hos os og skulde skiftes at forrette den ikke videre behagelige Tjeneste at passe paa os. Da det nu laa temmelig nær, at de ved Maaltiderne fik nogen Mad med os, gik det snart op for dem, at det i Grunden var en ganske behagelig Tjeneste, de var udtagne til, saa det blev dem magtpaaliggende at sørge for, at vi ingen Anledning fik til at klage over dem, hvorved de kunde risikere at blive forflyttede. Hvor længe denne Bevogtning varede husker jeg ikke, men det var sikkert temmelig lang Tid.

Den 4 April 1864 blev fader afsat fra sit Embede som Thingskriver i Lundtoft Herred og Varnæs Birk af de tyske Magthavere "auf Grund Ihres Verhaltens" som der stod i Skrivelsen. Fader mente ganske vist, at der burde have staaet "auf Grund unseres Verhaltnis", da han ikke var sig nogen Forseelse bevidst, men denne lille Forskel i Opfattelsen gavnede ham jo intet. Han maatte aflevere Skyld-og Panteprotokollerne og alle andre Embedet vedrørende Sager til sin Efterfølger, der førte dem til Graasten, hvor Kontoret siden den Tid blev etableret. Den 28 Oktober 1864 erholdt Fader sin Afsked af Kong Christian den Niende i Naade og med Pension. Denne blev siden fastsat til 666 Rdlr. (1332 Kroner) og blev en god Hjælp til Bestridelsen af Udgifterne ved mine Brødrers Ophold i København. Hans Pension var dog sikkert blevet betydeligt større, hvis Fader, som det blev tilraadet ham, havde taget sin Afsked et Par Aar før Krigen kom, men efter den ulykkelige Fredsslutning skulde der jo spares paa alle Maader. Fader havde nemlig ingen fast Løn, men hans Indtægt bestod i Sportler for udførte Embedsforretninger, saaledes som det oftest var Tilfælde dengang. Nogen Tid efter Dybbøls Fald udbredte det Rygte sig, at Preusserne vilde lade afholde Session og udskrive Mandskab til Krigstjeneste. Det kan synes mærkeligt, at et saadant Rygte virkeligt kunde vinde Tiltro, men Sindene var dengang paa mange Maader opskræmte. Preusserne havde fra første Færd af teet sig som Herrer i Landet. Alle danske Embedsmænd bleve udviste, alle tegn paa dansk Overhøjhed fjernede, hvor de fandtes, lige ned til Malingen paa Vejvisere og Milepæle, der blev malede sorte og hvide med fortyskede navne. Det officielle Sprog blev Tysk og Dansk forstod man ikke eller lod som om man ikke forstod det. Mange - alt for mange - gode danske Mænd vare blevne førte i

Fængsel og ilde medhandlede eller forulempede paa anden Maade, ligesom man overalt kun hørte Udtalelser om, at Landet nu var "tilbageerobret" af Tyskerne og aldrig mere vilde blive tilbagegivet Danmark, og alt dette til Trods for, at vi dog endnu vare midt i Krigen og faktisk, som hidindtil vare en Del af den danske Stat. Hertil kom saa endda, at vi yderligere maatte døje Slesvig-Holstenernes Haan og Hoveren ved enhver Lejlighed og at se dem "stadse" med deres trefarvede Oprørsflag, mens det var strengt forbudt at hejse Dannebrog.

Jeg var jo dengang i den værnepligtige Alder og kunde altsaa vente at staa først for Tur, ikke mindst fordi man derved ogsaa kunde ramme mine Forældre, og det blev derfor efter adskillige forudgaaende Forhandlinger bestemt at jeg og flere andre unge Mennesker fra Omegnen, der vare i samme Situation, skulde forsøge paa at flygte over til Als. Der blev i største Hemmelighed truffen aftale med en Fisker fra Sønderhav om at sejle os derover. Han skulde skaffe sig Lov til at sejle ud forbi Holdnæs for at fiske og saa løbe ind til Sønderborg eller et andet Sted for at sætte os i Land. Paa den fastsatte Dag en Morgen Kl 3 først i Juni mødtes vi paa Brenstof Teglværk, der ligger lige ved Siden af vort Teglværk nede ved Fjorden, for at tiltræde Rejsen. Vi var 6 jævnaldrende Kammerater, 2 Sønner af en Gaardejer Christensen, 1 Søn af Gaardejer Hinrichsen og 1 Søn af Gaardejer Kammerraad Schmidt, alle af Kollund, 1 Søn af Mesteren paa Brenstof Teglværk, Chr Ibsen, og jeg. Ad forskellige Veje naaede vi i dybeste Stilhed vort Maal, gik om Bord i den ventende Fiskerbaad og stævnedes fra Land. For ikke at vække Opmærksomhed i Land maatte 5 af os ligge ned i Bunden af Baaden, saaledes at kun 2 Mand kunde ses fra Skansen paa Holdnæs. Vinden var gunstig og snart styrede vi, i stor Spænding for at blive anraabte og stoppede af Vagten ud forbi Brunsnæs og ud imod den danske Fregat, der laa lige udenfor Fjorden. I Nærheden af den satte vi Kursen mod Høruphav, hvor vi gik i Land, medens vor Skipper snarest sejlede tilbage igen. Han slap godt fra det Vovestykke. I Høruphav fik vi Ordre til at begive os til Hovedkvarteret paa Augustenborg for at fortælle, hvad vi vidste om Tyskerne, hvorefter det den følgende Dag tillodes os at rejse med een af Marinens Transportbaade til Faaborg. Her skiltes vi fra hverandre for at gaa hver sine Veje. Jeg tog til København til mine Brødre. Min Broder Peter, der skulde tage Examen som Landinspektør skulde den Sommer opmaale og kortlægge et større Areal. Han fik anvist Syv Sogn ved Viby Station paa Korsørbanen - den første Station efter Roskilde - og da han til Opmaalingen skulde have en hjælper, tog jeg med ham derud for at udrette den Gerning. Vi toge Ophold i Viby Stationskro. Det var for Resten et betydeligt Arbejde vi skulde udrette; thi det anviste Stykke Land var over 1000 Td land stort, og vi arbejdede ogsaa flittigt

hver Dag til ind i November, før vi bleve færdige. I Mellemtiden var den ulykkelige Fred i Wien blevet sluttet, hvorved Krigen var til Ende, og sidst i Novbr. rejste jeg saa hjem igen. Det bedøvende Slag, som Fredslutningen bragte os, nemlig Visheden om at vi nu vare adskilte fra Danmark, skulde lige først have Tid til at staa klart for vor Bevidsthed og i den nærmest følgende Tid gik alt saa nogenlunde roligt. Jeg var hjemme, medens mine Brødre fortsatte deres Studier i København. Men i Begyndelsen af Aaret 1866, da en Krig mellem Østrig og Preussen nærmede sig, kom Udskrivning af Mandskab atter paa Tale, og dengang blev det til Alvor, da Preusserne ifølge en Overenskomst med Østrig, vare Herrer i Slesvig. Nu var der, som Bekendt, i Wienerfredens § 19 forbeholdt Indbyggerne i Slesvig Ret til, efter derom afgiven Erklæring, at blive betragtede som danske Undersaatter - eller vel rettere at beholde deres Ret som saadanne, - og for at slippe fri for at blive behandlede som preussiske Værnepligtige, var der dengang, og ogsaa senere en Mængde unge Mennesker, der benyttede sig af denne Ret og for Øvrigheden afgav en Erklæring derom, blandt mange andre var det Tilfælde med mine Brødre og mig.⁸

Naar man nu, saa mange Aar efter hin Tid, roligt ser paa denne saakaldte Optantsag, der har faaet saa uheldige Følger for saa mange Mennesker, maa man først og fremmest ikke glemme, hvor afskrækkende det stod for os dengang, saa kort efter Krigen at skulde være preussiske Soldater, med tre Aars Tjenestetid i en eller anden tysk Garnisonsby og under streng preussisk Disciplin og dertil med Udsigt til at kunne komme til at slaas for en Sag der var os saa uendeligt ligegyldig, ja, maaske endogsaa til at komme til at staa overfor vore egne Landsmænd. Krigen mellem Østrig og Preussen afsluttedes som bekendt meget hurtigt med Freden i Prag, men denne bragte os ogsaa et, som vi dengang i vor Troskyldighed troede, sikkert Haab on snarlig Genforening med Danmark, i den saa sørgeligt bekendte "§ 5", og jeg tror ganske bestemt at kunde sige, at de fleste anmodninger om Overflytning til Danmark, fremkom efter den Tid. Det hed sig dengang almindeligt blandt alle de ledende Mænd derhjemme, "I skal demonstrere ved at rejse bort og ikke blive Soldater, vi kommer tilbage til Danmark saa snart Afstemningen kommer." Det gik desværre helt anderledes. De første Skrivelser

⁸ Min Fader, Adolph Jepsen har fortalt mig om, hvorledes det Gang paa Gang af Øvrigheden blev forlangt, at han og hans broder Peter, skulde melde sig til Session, men de, som jo opholdt sig i København, var saa bange for at blive fængslede og tvungne i Trøjen, at de stadigt nægtede at komme. Til sidst maatte den Gamle selv skrive og forlange, de skulde komme, da han ellers vilde komme i Ulejlighed. Det stod tydeligt for Fader, selv i hans sidste Tid, hvorledes han - modstræbende - mødte i Flensborg sammen med sin Fader og der - for at slippe for Tjenesten - maatte underskrive et Papir, hvor han fraskrev sig Statsborgerretten paa sin Fædrejord - for derefter i al hast at tage Afsked med sin Moder derhjemme - hun fulgte ham paa Vej igennem haven ned imod Stranden - og saa rejse tilbage til København med tungt Hjerte og Følelsen af, at nu var Retten til Barndomshjemmet mistet. I.B.

om denne Sag har jeg nu ikke mere, men af dem jeg har tilbage, fremgaar det med al ønskelig Tydelighed, at det stadigt hed sig: saasnart De tager fast og varigt Ophold i Danmark, vil De blive udslettet af Lægdsrullen, ellers ikke. Vi vare dengang godtroende nok til at mene, at det ikkedestomindre kunne lykkes os paa een el. anden Maade at opnaa Tilladelse til at opholde os i Slesvig, og jeg foretog mange Rejser til Danmark og gjorde mange forgæves Forsøg paa at faa Lov til at være hjemme, men alt til ingen Nytte. Jeg kunde med lange Mellemrum, naar Fader ansøgte derom, faa Tilladelse til at opholde mig i mit Hjem i et bestemt Tidsrum, f.Ex 12 Dage, men naar den Frist var udløben, mødte Gendarmen fra Graasten uvægerligt med Tilsigelse, og jeg maatte af Sted igen. Ligesaa gik det selvfølgelig mine Brødre og alle andre unge Mennesker, der vare stillede under samme Vilkaar. Jeg var i den Tid foruden flere mellemliggende Ophold hos mine Brødre i København fra April til Oktbr. 1866 Forvalter paa Rosenholm ved Aarhus, og fra April 1867 til April 1869 paa Munke Mølle ved Odense. Jeg har endnu Papirer liggende med Ordre til inden vis Tidsfrist at være ude af Kongen af Preussens Riger og Lande.⁹

Var nu end det omtalte Forhold i høj Grad ubehageligt for os, saa vare det dog langt værre for vore Forældre. For dem var det jo ganske utåleligt at deres Børn vare fordrevne fra Hjemmet, at de kun kunde se den Ene eller den Anden af os engang imellem paa et kort Besøg, og for Resten vide os blandt Fremmede, medens de selv vare henviste til at tage Hjælp af Fremmede, den Hjælp som deres Børn dog vare nærmest til at yde dem. Dertil kom Frygten for muligvis at komme til at opleve en Krig til, hvad Moder erklærede under ingen Omstændigheder at vilde inklade sig paa - hun havde faaet nok af to Krige, især af den sidste. - De Gamle begyndte saa at tænke over, om de muligvis kunde flytte over til os, altsaa paa at sælge Gaarden og drage til Danmark, og hvor svært det end var for dem begge at forlade deres Hjem og den smukke Egn, til hvilken de vare knyttede med saa mange og stærke Baand, og hvor de og deres Forældre havde levet - saa besluttede de sig dog til sidst til at foretage det svære Skridt, da der ingen anden Udvej stod aaben; de kunde jo dog ikke vente at overlade Gaarden til én af os. Der gik saa nogen Tid hen med forskellige Forhandlinger om Salg, der ikke lod sig realisere, men i Foraaret 1868 meldte der sig en solid Køber, en Mand fra Hoyer ved Navn Matthiesen, altsaa - til Faders store Glæde - en Slesviger, og Sagen gik saa i Orden, idet Gaarden solgtes for 100,000 Rdlr. (200,000 Kroner) at overtage den 1

⁹ Fader har fortalt, at ved den sidste Forhandling med den preussiske Embedsmand (Landraaden?) sagde denne rent ud til Farbroder, da de et Øjeblik var alene, "Kan De da ikke forstaa, at vi vil være af med Dem!" (Sie loswerden). Saa opgav Farbroder videre Forsøg paa ved Forhandling el. ved at søge at opfylde Deres forskellige Paafund og Fordringer - engang forlangte de, at han skulde eje Jord i Danmark, og han købte da et lille Sted - for at opnaa Opholdstilladelse. I.B.

April.¹⁰ Efter Faders ønske var jeg hjemme, da Salget fandt Sted, og det maa vistnok siges, hvad der ogsaa dengang var den almindelige Mening blandt Folk, at det især under de foreliggende Omstændigheder, var en fordelagtig Handel for os, da vi ønskede at komme bort. Min Fader havde ogsaa paadraget sig en stor Gæld vistnok en 70,000 Kr., hvortil Krigen selvfølgelig havde bidraget meget; desuden laa Teglværket - paa hvilket der netop dengang var anvendt mange Penge til Anskaffelse af nye Maskiner m.m. - i flere Aar efter Krigen stille, da Afsætningen, der tidligere væsentligt foregik til København og andre danske Købstæder, var standset paa Grund af de forandrede Forhold. Faders tre gamle Søstre, der boede paa Aftægtet, beholdt ved Salget fri Bolig der for Livstid, men vi maatte betale, hvad deres Underhold ellers kostede, hvad der, især saalænge de levede alle tre, løb op til en ikke helt ringe Sum om Aaret.

Fader og Moder flyttede til København, hvor mine Brødre havde lejet en Lejlighed til dem i Bianco Lunos Allée No 2. Jeg var dengang ved Munke Mølle i Odense. Det var en stor Forandring for mine Forældre, der hele deres Liv havde boet paa Landet i frie og utvungne Omgivelser, nu at finde sig til Rette paa en 1ste Sal i København. For Moder gik det dog saa nogenlunde, hun havde begge mine Brødre hjemme hos sig, og saa havde hun sit Husvæsen at passe i Forening med vor tro og pligttopfyldende "Jomfru Hansen", der var fulgt med os til København. For Fader var det værre. Da han derhjemme efter sin Afskedigelse intet havde at tage sig for, blev han vant til at gaa omkring paa Gaarden og i Haven, ned til Teglværket, om paa Aftægtet til sine Søstre, eller til Naboerne for at faa en Passiar om et eller andet. Dermed var det jo nu forbi, men hele Dagen at sidde inde i Stuerne kedede ham, læse interesserede ham ikke, og alene at spadserere rundt i Byen, syntes han heller ikke om, han følte sig saa fremmed og ene i de nye Omgivelser, hvor ingen kendte ham, medens han hjemme var kendt af alle og enhver i vid Omkreds. Mine Brødre kunde ikke holde ham med Selskab eller følge ham rundt i Byen. Peter der havde aftjent sin Værnepligt ved Artilleriet og var bleven udnævnt til Sekondleutenant havde paataget sig et Aars fast tjeneste og laa ude paa Søfortet "Prøvesten", og Adolph havde sin Eksamenslæsning at passe. Forandringen blev derfor nærmest en Skuffelse for ham, og han følte sig temmelig utilfreds i de nye Forhold.

Der blev saa tænkt paa at flytte paa Landet og gennem Kommissionær eller paa anden Maade blev der tilbudt os en lille Landejendom paa en 15-16 Tdr. Land med gode

¹⁰ Min Fader har fortalt, at paa det Tidspunkt, havde de forpagtet Gaarden ud til en Slægtning, Hansen, gift med Faders Kusine Louise f. Boysen, datter af Ingeborg Jepsens Søster; men da Lejligheden til Salg kom, betalte de ham for at give Afkald paa Forpagtningen. - I.B.

Bygninger, beliggende ved Strandvejen, mellem Vedbæk og Rungsted. Fader, Moder og mine Brødre tage ud for at se paa den, og da de fandt at den kunde passe for os, købte Fader den med ret til Tiltrædelse i Foraaret 1869. Der blev holdt to Heste og 4 á 5 Køer og for at passe dette lille Avlsbrug skulde jeg saa komme hjem. De Gamles Ophold i København strakte sig altsaa kun over 1 Aar.

Den 1ste April kom jeg hjem, og kort efter rejste Fader og jeg til Rinkenis for at modtage Renter og Afdrag paa den i Gaarden indestaaende Prioritet, samt at Fader endeligt kunde faa bragt i Orden og underskrevet Papirene angaaende salget af et Stykke land til Sognet, paa hvilket der for længst var opført et Fattighus. Desuden skulde vi se at faa købt Heste og Køer til vor nye Ejendom "Dortheaborg". Den sidstnævnte Forretning fik jeg ved vor gamle Nabo, I.N. Clausens, gode Hjælp, snart bragt i Orden og rejste saa tilbage for at hjælpe til ved Flytningen, medens Fader blev boende hos sine Søstre paa Aftægtet, da det tog Tid med at faa bragt den ovenomtalte Sag i Orden.

Moder, Adolph og jeg fik nu travlt med at indrette os i vort nye Hjem. Vi havde Haandværksfolk for at faa udført en Del paatrængende Reparationer og Forbedringer, og vi glædede os til snart at faa Fader hjem. Men saa fik vi en Dag Brev med Underretning om, at Fader var bleven syg, og ikke længe derefter kom der anmodning til os om hurtigst muligt at komme over til ham, da han var meget daarlig. Uagtet vi rejste hurtigst muligt, var han ved vor Ankomst saa syg, at han vistnok ikke kendte os, og han

døde næste Dag tidligt om Morgenens, Søndag d 17 maj. Han blev begravet paa Rinkenis Kirkegaard Torsdag d 21 Maj under meget stor Deltagelse fra hele Omegnen.^{11 12}

Peter Jepsens gravsted på Rinkenæs kirkegård.

¹¹ Min Fader har fortalt om deres hastige Rejse over Korsør-Kiel - og at Farfader dog paa Farmoders Spørgsmaal, sagde "Du lille Mor, troede du ikke, jeg kendte dig", men ellers kunde han vist ikke tale med dem. Da han døde, knælede de ned, og Farbroder bad "Fader Vor". Far har ogsaa omtalt det mægtige Ligfølge ved Begravelsen - alle kendte og holdt af Peter Jepsen. I.B.

¹² Indskriften lyder: Peter Jepsen, Cancelliraad, R. af D. Forhen Gaardejer i Ringenæs og Thingskriver i Lundtoft Herred. Födt 15 Febr 1799. Död 16. Mai 1869. Bag på stenen står: Rom. 3,24.

Ved Faders pludselige og uventede Død var den væsentligste Anledning for os til at bo paa "Dortheaborg" bortfalden - Fader naaede jo end ikke at komme derud - og om end ikke straks gjorde skridt til at sælge Ejendommen, vare vi dog klare over, at det kun kunde dreje sig om kortere Tid, før dette tilfælde vilde indtræde. Imidlertid gik Sommeren hen og Tiden da Peter skulde hjemsendes fra Tjenesten nærmede sig. Der blev gjort ham tilbud om at blive fast Officer, da han var meget afholdt af sine Foresatte, men hans Lyst stod til Landvæsenet, han vilde ikke vedblive at være Soldat. Han blev permitteret d 3 Oktober og kom saa ud til os paa "Dortheaborg", men han var syg, da han kom hjem. Selv ænsede han det ikke, da han var en Kraftkarl og aldrig havde været syg, og Lægen fra Hørsholm, som vi tilkaldte, tog det vistnok ogsaa for let i Begyndelsen, men hans Tilstand forværredes, og om Morgenen den 9 Oktober afgik han pludseligt ved Døden efter et meget heftigt Sygdoms-Anfald, i hvilket han var uden Bevidsthed. Lægen sagde, der var indtraadt Vand i Hjernen. Han blev begravet paa Hørsholm Kirkegaard d 14de samme Maaned.

Det var et tungt Tab for os alle, men særligt for vor kære gamle Moder, saa hurtigt efter Faders Død at miste en god og haabefuld Søn i sin bedste Alder efter kun faa Dages Sygdom - og Moder forvandt det heller aldrig. Vinteren gik saa nogenlunde for os, men saa bleve vi i høj Grad hjemsøgte af Sygdom, da Foraaret kom. Adolph var daarlig, da han var hjemme i Julen. Saa blev Karlen syg. Det var en Søn af vor gamle Gartner i Rinkenise, som var kommen over til os. Han laa længe hjemme paa Dortheaborg, blev saa efter eget Ønske, bragt til Sygehuset i Ussestød, hvor han laa til ud paa Efteraaret, hvor han døde. Saa blev vor gamle Jomfru Hansen angreben af en slem Lungebetændelse og var længe meget daarlig, og endelig blev Moder syg. Det Hele saa jo paa den Maade bedrøveligt ud og i lang Tid var jeg hver Dag i Hørsholm for at hente Doktor og Medicin.

Moder fik saa den Tanke, at der kun havde været Ulykke ved Opholdet paa "Dortheaborg" og ønskede at komme bort derfra snarest muligt, uagtet hun var syg og daarlig. For at føje hende, maatte Adolph og jeg leje en Lejlighed til os paa 4 Værelser paa Vesterbrogade 86 II, og i Oktober flyttede vi derind, kun medtagende de nødvendige Møbler. Jeg kørte Moder ind til Byen i vor lukkede Vogn, og jeg husker tydeligt, at jeg bar hende op i lejligheden, syg som hun var. Hun laa længe og var en Tid meget daarlig, saa at det engang saa slemt ud, men hen ad Foraaret kom dog baade hun og Jomfru Hansen til Kræfter igen.

Vor Lejlighed var imidlertid lejet ud til andre Beboere til April Flyttedag, saa til den Tid maatte vi rømme den; vi flyttede altsaa atter ud paa Landet til "Dortheaborg". Men næppe var vi kommen til Ro der, før der meldte sig en køber til Ejendommen. Vi havde ofte haft den averteret til Salg og havde gjort andre Skridt, for at faa afhændet den, uden mindste Resultat, da der nu pludseligt kom en solid Lysthaver, den forhenværende Justitiarius i Højesteret Rottbøl. Han havde tidligere boet der paa Sommerlejlighed, men vilde nu købe den af os, og omendskønt vi kun kunde opnaa en lille Pris af ham, turde vi ikke afslaa hans Tilbud, da der som før nævnt, ikke havde meldt sig en eneste Køber. Besætning og Inventar blev solgt ved Auktion.

Adolph Bendix Jepsen

Vi maatte saa atter flytte til København til Valdemarsgade 8 og Moder var glad ved Forandringen, men at der ved alle disse Omvæltninger blev tabt ikke saa faa Penge, er indlysende. De før omtalte Begivenheder havde blandt andet ogsaa bevirket, at Adolphs Eksamenslæsning trak ud, og i Sommeren 1872 maatte han aftjene sin Værnepligt, han opnaaede at blive ansat ved Forplejningskorpset, og da han havde bestaaet den anordnede Eksamen og var bleven hjemsendt, lykkedes det ham i januar 1873 at faa sin Eksamen ved "Polyteknisk Lærestalt" som Ingenieur, og saa heldige vare Forholdene dengang, at han straks fik Ansættelse ved Havnevæsenet her i København. Her blev han i c 1½ Aar, da der blev tilbudt ham en Plads ved Crome & Goldschmidts Fabriker i Horsens, som han tog imod, og hvor han saa har virket i c 36 Aar.

Nu var der jo al mulig Anledning for mig til at købe en Landejendom, hvad der saa ofte havde været omtalt og hvad der var lovet mig, da Gaarden i Rinkenis blev solgt. Men Forholdene var ikke rigtig heldige dertil. Jeg saa dengang paa mange Gaarde, og gjorde mange Rejser uden at det lykkedes mig at finde en Ejendom, jeg syntes om, og som jeg troede jeg kunde overtage med de Penge, der stod til min Raadighed. Det er jo bekendt, at Priserne paa Landejendomme netop dengang - midt i Halvfjerdserne, vare usædvanlig høje, og naar jeg saa paaregnede, at jeg - hvad der som Regel var Tilfælde - skulde bruge ikke faa Penge til Forbedring af Bygninger, Besætning, Inventar og til Driftskapital, kunde jeg kun nedbringe Købesummen med en forholdsvis ringe Udbetaling, saa den Rest, der blev tilbage, og som skulde forrentes og afdrages, syntes mig altid, blev alt for stor. Desuden var jeg jo forpligtet til, hvis jeg ønskede at

disponere over hele den mig engang tilkommende Arvepart, at bidrage min Del til Forsørgelsen af Moder og de tre gamle Tanter, og den Risiko, at det kunde gaa mig galt, og at de i saa Tilfælde vilde blive udsatte for muligvis at lide Mangel, turde jeg ikke paatage mig.

Det har interesseret mig meget nu i Sommeren 1912 at se statistisk paavist, at Prisen paa en Tønde Hartkorn dengang var lige saa høj, som den er nu, medens den i Mellemtiden har været 1000 á 1500 Kr. pr. Tønde Hartkorn lavere, og jeg kan ikke nægte mig den Tilfredsstillelse der ligger i en beskeden Udtalelse om, at jeg, trods min Ungdom dog saa rigtigt paa Forholdene dengang, jeg var saa sikkert som noget - i Lighed med saa mange Andre, der dengang købte Ejendomme - bleven skilt fra alt hvad jeg ejede.

Moder og jeg blev boende i København, og jeg havde den Lykke og Glæde at have min kære gamle Moder boende hos mig til hendes Død.

Da Adolph havde været nogle Aar i Horsens, fik han efter mange Overtalelser Moder og mig til at flytte derover for at bo hos ham. Bygholm Teglværk blev dengang udbudt i Forpagtning af Kammerherre Schütte, og jeg enedes med ham om at overtage Forpagtningen. Men den tidligere Forpagter Heide, der havde boet der i mange Aar, fortrød at han havde ladet Forpagtningen gaa fra sig og bød mig en Afstaaelsessum, hvis jeg atter vilde overlade ham det, og det endte med, at han gav mig 10000 Kroner i Afstaaelse. Han overlod det saa til sin Søn. Nogen Tid derefter købte jeg Teglværket i Birkerød, som jeg overtog d 1 April 1877; men da der ingen Bolig var paa Værket, lejede jeg en Lejlighed i København, og Moder flyttede snart derefter atter over til mig.

Anna Jepsen – født Bagger

Den 12 Maj 1882 holdt Anna og jeg Bryllup i Næstved; og den 23de Januar 1885 døde min kære Moder og blev den 29de begravet paa Hørsholm Kirkegaard ved Siden af min Broder, hvad hun havde ønsket. Min Svigerfader Niels Albert Frederik Bagger, hvem jeg for Resten aldrig har kendt, da han allerede døde den 3 Novbr 1863 var Købmand i Næstved og i Høj Grad agtet og afholdt af alle Mennesker for sin Dygtigheds og retskafne Karakters Skyld. Han var Borgerrepræsentant og Indehaver af mange andre Tillidshverv og hans tidlige Død vakte megen Deltagelse. Hans Fader var ligeledes

Købmand i Næstved og hans Bedstefader var Birkedommer i Rude, i Holsteinborg Birk. Svigerfar var født i Næstved den 29 Juli 1819.

Min Svigermoder Petrine Severine f. Jensen var født i Nyborg d 12 Maj 1818. Hun var Enke i mange Aar og døde paa Sortebrødre Stiftelse i Næstved den 8 Juni 1901. Saaledes slutter jeg hermed Omtalen af disse faa og jævne Begivenheder, der mest omfatte mine unge Dage. Det er et Hverdagsliv hvis ydre Rammer her er angivet i korte Træk. - Jeg er nu bleven en gammel Mand, men hver Gang jeg drager mit svundne Livs Oplevelser frem for Erindringen, kan jeg ikke undlade at takke Gud for hans naadige Førelse. - Jeg har drømt Ungdommens lyse og forhaabningsfulde Drømme - jeg har gjort min Manddomsgerning i al Skrøbelighed - jeg har nydt en god Alderdoms hvile, uden sorg for Udkommet, jeg har haft Glæde af mine Børn til denne Dag. Gud har naadigt beskærmet mig og mine hidindtil, han vil fremdeles tage os alle i sin stærke Varetægt, han lade mig slutte mit Liv i en god Stund - Hans er Riget, Magten og Æren i Evighed. -

Det er mit bestemteste Ønske, at disse Optegnelser aldrig maa offentliggøres, hverken i sin Helhed eller Dele deraf. Jeg har skrevet det for mine Børn, ikke for Fremmede.